Повість

1

Я — кіт і лежу на м’якій подушечці, спеціально покладеній для мене у фотелі; в хаті добре й затишно, тим більше, що за шибами пливе й пливе сніг; я ліниво мружуся на той сніг і тихо помуркую; холод і сніг — це для мене щось відсторонене, хоч при бажанні я міг би опинитись і поміж тих летючих ватяних клаптів: у вікні відчинено кватирку. З правого боку на мене повіває теплом: моя господиня, перш ніж піти на роботу, добре випалила грубу, адже цілий день її немає вдома. Немає тут у кімнаті нікого, крім мене, отож цілий день ця затишна квартира служить тільки мені, і я не можу не перейматися поважністю, усвідомлюючи це: вони, люди, страшенно кумедні, і не завжди є змога їх збагнути. Нашому ж братові скористатися з їхньої добродушності не вадить; зрештою, коли вони захотіли тішитися нами, мусять за те платити, і цієї раціїї не заперечить мені ніхто.

Я маю тепер забезпечене існування: для мене кладеться спеціальна подушка, для мене палиться вранці грубка, мені залишають на певному місці їжу, притому моїм смакам здебільшого догоджують, для мене відчиняється кватирка — не стерпів би я цілоденної неволі; хай там, за шибами, холод і сніг, я повинен мати волю, якщо господиня справді дбає про чистоту помешкання — свого часу в науку їй мені довелося зробити по кутках дещо непристойне. Але всі незлагоди й непорозуміння з господинею, здається, минули; вона догоджає мені, а я намагаюся бути вдячним і не завдавати їй прикрощів.

Зараз я дрімаю собі солоденько і можу втішно помріяти, а ще ліпше — поміркувати на дозвіллі; люблю поринути і в спогади, а мені, як кожній живій істоті, згадати є що: життя наше, котяче, не таке вже одноманітно нудне; зрештою, і пристрастей та прикрощів ми переживаємо немало. Людське життя, як на мою думку, значно нудніше:

звісно, я суджу про нього, обсервуючи свою господиню та ще кількох сусідів з навкілля, і чомусь мені здається, що цього досить.

Позіхаю, аж мені легенько заклинює щелепи, аж змушений я потрусити головою, щоб їх таки розклинило; тоді вигинаю хребта, солодко потягуюся і стрибаю на радіоприймач, що стоїть біля вікна. Це моє улюблене місце, звідси я можу стежити, як неквапно пливе за вікном сніг і як танцюють на гілці бузку дві, здається, змерзлі синиці. Дивлячись на тих синиць, я входжу в напівмістичний транс: з одного боку, не проти поласувати тими тендітними створіннями, а з другого — прикутий до приймача силою, що повсякчас одбирає у нас первісну енергію, і силу ту інакше не назвеш, як пересиченням. Через це волію аніматично себе збуджувати, відчуваючи при цьому непростий психічний стан: гострий рух крові у тілі і те, що називають анімозією, тобто сильним упередженням. Од такої невідповідності я ледь-ледь тремчу, очі мої запалюються зеленим вогнем, і хоч лежу я на приймачеві нерушно, хвіст мій мимоволі починає вибивати цілком ритмічні мелодії, часто досить-таки компліковані. Такий стан я можу переживати і протягом години — все залежить од поведінки тих тендітних істот, хрумкіт кісток яких я відчуваю на зубах майже реально. Моє предківське начало порушує в мені при цьому якісь первісні думки, хоч мені навіть смішно, що мої предки могли жерти (перепрошую за варваризм) сире, криваве м’ясо, маючи од того ще й задоволення. Куди ліпше, міркую я, засмажити тих синиць на шпичці, обливаючи їх щоп’ять хвилин вершковим маслом, але моя господиня ніколи не здогадається, якої вишуканої досконалості досягли мої забаганки; вони, люди, чомусь вельми обмежені при оцінці наших гастрономічних вимог та смаків.

І все-таки оте стеження за синицями дає мені не тільки радість споглядання; при цьому серце б’ється частіше, а відтак і кров оновлюється у венах, вимиваючись із тих кутків, де вона здебільшого застоюється; це має, звісна річ, цінне гігієнічно-профілактичне значення: при теперішньому способі життя нам треба дбати про свій організм ретельніше, щоб не здобути найгіршої недуги для нашої породи — байдужої закляклості, яка так сильно почала прогресувати серед котів.

Смішно навіть подумати про той давно відлетілий час, коли мене, малого, запакували у смердючу сумку, в якій гостро тхнуло милом, гнилою картоплею та яблуками — запахами неїстівними, а через те бридкими, — і винесли з місця мого першопочаткового проживання, одірвавши од солодких материних сочків, і понесли бозна-куди. Спершу я дряпав ту сумку і намагався висунутись у горішній отвір, але мені на голову відразу ж опускалася важка п’ятірня, яка наскрізь просмерділася тютюном, і засовувала мене в сумку з такою брутальною безпардонністю, що я вирішив принишкнути, аби не сталося чогось гіршого. Сумка ритмічно погойдувалася, а разом із нею я; поступово це заспокоїло мене, ніс уже призвичаївся до не зовсім приємних запахів, я навіть відчув такий-сякий затишок, а коли наш брат це відчуває, то мимовільно очі йому починають злипатися, глибоке зітхання вирівається з грудей і переходить у солодке муркотіння — я легковажно забув, що варто було б для застороги все-таки фіксувати напрям руху, щоб при оказії мати змогу повернутися у свою, хай і негостинну, але все-таки альма-матер. Я ж безрозсудливо заснув у тій нечупарній сумці, яка годилася хіба що на покидьки, — мені вже не було діла до того, що відбувається довкіл; я спав і бачив у рожевім серпанку матір свою, як завжди відчуваючи при цьому солодкий дух її молока. Я навіть забув, що мати останнім часом не так уже й охоче нам його давала, але всі ми стаємо сентиментальні, коли до нас приходять солодкі візії дитячих літ. Отак я плив і плив, хитаний та гойданий, і мені навіть здавалося, що ота хитавиця — одна з форм людської ласки, що мене, може, хочуть попестити чи погратися зі мною, хоч брутальний дотик пропахлої тютюном п’ятірні міг би мене привести до якихось тверезіших думок. Але в такому віці годі сподіватися мудрості, отож легковажність наша — біда наша, і я збагнув цю просту істину, як тільки припинилася люба мені хитавиця: сумку було перехилено, і мене, ще сонного і зі склепленими очима, безцеремонно витрусили в бур’ян, наче я й справді був якийсь непотріб.

Велика хазяїнова постать, якої ми панічно боялися, бо завжди відкидала нас з дороги недбалим махом носка, поколивалася разом із сумкою, і я не посмів кинутися за нею, бо нараз відчув велику

безпомічність. Я принишк під кущем і спробував хоч якось зосередитись; був покинутий і упосліджений, отож почав сяк-так обстежувати довколишній простір, сам не розуміючи, що це мені дасть. Навколо лісом стояв густий бур’ян, і в ньому не прочувалося жодних їстівних запахів; тож я подибцяв до дерева, що росло неподалік, щоб мати на випадок нагальної небезпеки якийсь прихисток та й заодно роззирнутися довкіл.

Я сів біля дерева і замислився. Це були перші мої думки про світ і лад у ньому, про залежність усього живого від природи-матінки, а зокрема про нашу фатальну залежність од якихось пропахлих тютюном рук. Я не міг тоді до ладу оформити власних думок, але міркував про щось таке, хоч розумніше було б у цю хвилю почати обхід найближчих хат і пошукати можливості заквартирувати в котрійсь із них, доки голод не перетворив мене в істоту нікчемну й жалюгідну.

Я ж сидів під деревом і тремтів, а що вже перетворювався в істоту нікчемну й жалюгідну, з мене виривалося тоскне нявчання, а це тільки й привабило до мене хіба що якогось пса з облізлим боком, сліпого на одне око і з явно котожерницькими нахилами. Я виявився, однак, за нього моторніший, бо миттю опинився на дереві, а псюра, гавкнувши на мене кілька разів, поплентався далі начіплювати собі на хвоста реп’яхи.

Мені ж од хвилювання запаморочилася голова, я аж захитався од розпачу; віяв вітер і хитав гілку, а я, спазматично вчіплюючи в кору пазурі, кричав і кричав, плакав і благав цілий світ зглянутися на моє лихо-нещастя; гукав я матір свою, братів та сестер, але весь мій відчай, все моє безнадійне завзяття пропали даремно; я вже й хрипнути почав, уже готовий був стрибнути з дерева — хай там абищо, вб’юся я чи не вб’юся! Мені треба було хоч якось погасити в собі той вогонь, що палив нутро і який я ще більше розпалював тим безтямним нявчанням. Ні, подумав я під той момент — і то була єдина моя тодішня гадка: життя — не материне молоко, і не завжди нам його хлептати.

У тому розпачі я й не помітив, що все-таки привабив до себе якусь істоту: була вона в штанях, проте мала довге волосся; пахла не

тютюном і не горілкою, як мій господар, а чимось таким, як квіти; зрештою од цього запаху я також не в захопленні; вона звела руку з довгими червоними пазурами, чи, як люди звуть, нігтями, і я почув лагідний її голос. Цей голос щасливо привів мене до тями, я виявився достатньо кмітливий, щоб не подертися по дереві ще вище, почав нявчати голосніше і зробив вигляд, що вельми хочу зістрибнути з дерева, але боюся; здається, мені тоді запраглося, щоб ця загадкова істота полізла на дерево сама. Але вона виявилася розважливіша за мене, бо простягла руку із куснем хліба; а вже коли мені пахне їжею, я непремінно забуваю і про дипломатію, і про свої забаганки. Отож за мить я був уже на землі і почав наминати той хліб, жадібно муркочучи, в той час як істота в штанях і з запахом квіток задирала мені хвоста, щоб подивитися: кішка я чи ні — люди не безпідставно надають цьому певного значення…

Зараз мені смішно, що я був такий жадібний на хліб, тепер я можу спокійно мріяти про печеню з синиць, і при тому в мене не так уже й густо виділяється слина, але все в цьому світі відносне; я надто зрілий, щоб не збагнути такої малої істини, тож чудово розумію: життя може й для мене повернутися таким боком, що я перестану бридитися живим м’ясом, а навпаки, знаходитиму в тому смак. Від цієї думки по-особливому стає солодко віддаватися тому інтентичному трансу, що оживлює в мені інтелігібельну силу, а відтак і вищу здатність мислити.

Синиці спурхують з гілки і летять геть; можливо, я надто голосно вдарив хвостом об приймач. Мені ж не лишається нічого іншого, як знічев’я позіхнути.

Я озираю кімнату, в якій мешкаю. Сюди принесла мене колись особа в штанях, але з запахом квітів — доля вирішила поєднати нас із нею зв’язком морганатичним і тривким, про що свідчить хоч би пережита нещодавно історія, з якої я зрозумів конечну відносність будь-якої сталості, а тим більше нашого з господинею морганатичного зв’язку.

Я знову стрибаю у фотель і затишненько згортаюсь у клубочок. Тепер, коли в нашому домі знову все спокійно, коли я знову користуюся з найбільшої уваги своєї господині, мені солодко пригадати навіть лихі й неприємні минулі часи.

2

Той, хто має хоч малі математичні пізнання, міг би легко записати життя моєї господині формулами. Я кажу так певно тому, що моя господиня вчителька математики і в її книжках тих формул більше, ніж треба. Книжки ж я пізнаю не способом перечитки, а сомнамбулічно, тобто часто використовую їх як підстилку при спанні, а відтак знання й істини, записані на їхніх сторінках, мимовільно просякають у мене, як у губку вода, варто мені хоч раз переспати на тій чи іншій книжці. Особливо люблю я отак сеансувати із словником іншомовних слів, а ще більше з томами енциклопедії, які моя господиня вряди-годи залишає на столі, — знання там різноманітні і винятково пожиточні. Ті ж книги, які лежать на полицях без ужитку, так само непожиточні й для мене, хіба я сам метаморфозувався б у книжку і заліз би у щілину між томами, — це ж бо річ неможлива як на наш раціональний вік. Так от я й кажу, що життя моєї господині до того, як сталася з нею історія, про яку я збираюся тут оповісти, можна було б розкласти на формули й записати алгебраїчними знаками. Ранкове пробудження можна було б позначити знаком "a", вмивання "b", сніданок "c"; a+b+c = d, коли за "d" візьмемо ранкову метушню, тобто збирання на роботу; це все дає той результат, що його можна записати знаком "x", тобто робочим часом моєї господині, про що я не маю майже ніякого поняття, та й нема мені до того діла чи й особливого інтересу, хоч чудово розумію, що той "x" — не фікція; саме завдяки йому моя господиня творить якість "z", тобто приносить додому напхану сумку наїдків, до яких маю безпосередній стосунок і я. Все-таки на той "x" іде дуже багато часу, майже цілий тиждень, за винятком неділі, і він реально втілюється у барвистих папірцях, які я позначаю знаком "y". Таким чином x+y = z, а відтак ми з господинею маємо дах над головою і в кухні в нас завжди щось смачно пахне — той запах не прирівняєш до запахів квітів, квінтесенція якого

схована в малих, вигадливої форми пляшечках та пуделках, до чого моя господиня має непогамовану пристрасть, і ту пристрасть розуміти мені нелегко — належить вона виключно до людського світу. Більш доступний мені унітарний запах, що твориться вранці та ввечері на кухні, бо моя господиня кухарює тільки двічі на день, хоч сусіди це роблять і частіше не на шкоду нашому братові.

Післяробітнє дозвілля в моєї господині теж складається із занять, які легко позначити алгебраїчно: приготування їжі, лежання на канапі з книжкою, приймання гостей із таким самим квітковим запахом — момент, який не вельми подобається мені, бо тоді розкішна тиша нашого дому пропадає, а кімната наповнюється таким скрекотом, наче сюди, в квартиру, злетілося принаймні сорок сорок. При цьому чужі руки часто хапають мене, гладять і мнуть, тиснуть до себе; інколи це буває приємно, але здебільшого — ні; од того беззупинного стрекоту в мене починає боліти голова, а відтак і паморочиться. Тож на час тих відвідин я намагаюся покинути хату, хоч іноді й залишаюся, аби прислухатися до розмов, — це потрібно, щоб мати належну житейську інформацію; коли вже ми живі істоти, то власне існування маємо уряджувати розумно. Особливо гостро дослуховуюся я до розмов про чоловіків і про те, що і в нашу затишну домівку могла б колись удертися така істота; це мене турбує, бо господиня моя супроти того не заперечувала б — мені ж од самої думки про це стає маркітно.

Вечорами господиня не завжди відчуває себе певно; зрештою, цей її стан неважко й збагнути: вечорами і я відчуваю своєрідне збудження. Під таку хвилю вона починає тинятися по кімнаті мов неприкаяна, щось непокоїть її і гнітить. Тоді вона стає перед дзеркалом і бозна-що в ньому видивляється; стежачи за тим, я приходжу до висновку, що люди надто самозакохані. Господиня наближається до дзеркала майже впритул, потім відходить і оглядає себе звіддаля, зачісує волосся на різні лади, поки не повертає зачіску попередню; відчиняє шафу, з якої густо тхне нафталіном, аж я дивитись у той бік не можу; викидає з тої шафи сорочки, плаття, штани, светри і ще казна-що, починає все те розглядати й приміряти, і це триває невимовно довго; тоді я дозволяю

собі придрімнути і, здається, встигаю проспатися, а що відбувається це неодноразово, то в деталях знаю весь той довготривалий ритуал. Нарешті вона задовольняється і знову крутиться біля дзеркала, обмазує себе й обляпує мастилами й парфумами із запахами квітів, і я не перестаю із того дивуватися, хоч чудово засвоїв, що закони людського буття далеко не тотожні із законами буття нашого — ми все-таки ближчі до природи, а відтак і життя наше (того мені, здається, не заперечить ніхто) гармонійніше.

Зрештою в кімнаті з’являється такий дух, що мені аж млосно стає, і я не завжди це витримую; тим більше, що вечори непокоять і мене — я ж бо також відчуваю той-таки неспокій, щось кличе мене й зве покинути цей затишний прихисток і загубитися у нетрях довколишнього світу; але не завжди я можу перемогти солодку дрімотну силу, яка поглинає мою енергію, отож і стаю мимовільним свідком цих її вечірніх прибирань. На щастя, таке відбувається не щодня, а вряди-годи, більше люблю, коли в нашому домі мирно й тихо, коли господиня залишається зі мною, бере з полиці книжку або сідає перевіряти шкільні зошити. Тоді я не знаходжу сили покинути цю жінку і цей замріяний затишок задля вечірніх походеньок. Я люблю всістись їй на коліна і легенько тертися писком об її лікоть, а коли мене розмлоїть до решти, то й заснути на тих колінах, які солодко пахнуть молоком, — це нагадує мені дитинство й весняні мандри, хоч секрету такого зв’язку я не розумію.

Коли ж вона рушає з дому (перед цим обов’язково заскакує до неї інша істота з квітковими запахами і так само напомаджена й напарфумлена), я виходжу у світ і сам, адже коли вся ота метушня ("d") розкладається знову на складові a+b+c, то відсутність господині знов для мене "x", але без пожаданого результату ("z"). Більше того, з тих походеньок господиня часто повертається роздратована, і коли я пробую підлізти до неї під таку хвилю і якнайлагідніше муркочу, виявляючи своє якнайприхильніше ставлення, відповідної ласки майже ніколи не знаходжу. "Геть звідси!" — не вельми чемно каже тоді господиня, а часом без пошанівку вижбурює мене надвір. Спершу це страшенно вражало мою гордість, і я раніше після того (на знак помсти)

робив шкоду, але згодом перестав, бо гірше було від того мені: господиня, зневажаючи мою вільнолюбну і шляхетну натуру, товкла мене носом у ту огидь, а тоді по-варварському лупила віником і залишала ночувати надворі, нітрохи не дбаючи про моє здоров’я й добрий настрій. Після таких уроків я зрозумів, що мені варто поводитись не так простозначно, коли не хочу позбутися шматка хліба. Тому я й вирішив, що prudentis est nonnun-quam silere[17], тож давай-но я буду в цьому світі розумний.

3

Зараз, коли я вирішив закріпити в пам’яті історію, яка оповість далі, повертає до весни, хоч сніг не раз стукотить у вікно і надворі ще досить холодно: саме та пора, коли зима набридла і теплу ще не час; я не можу навіть вилізти на гілку дуба, що росте у дворі моєї господині (одне з моїх улюблених занять), і піддатися спекуляції у філософському розумінні цього слова. При цьому я маю змогу озирнути вулицю, на якій мені судилося волею долі жити, — всі оті досить численні сусідства, — щоб не втрачати племінного зв’язку з іншими представниками мого роду. Кажу це без ніяких підтекстів, тобто не примружую загадково ока, — мене цікавлять не тільки особи жіночої статі (для цього в нашому світі є свій час і лад); часом кортить мені й мені подібним переконатися, що живеш у цьому світі не сам, а отам, там чи там існують індивіди такого ж анатомічного складу, хоч далеко не однакового культурного рівня. Саме через те при зустрічах з такими індивідами не завжди поводишся ґречно, а інколи мусиш вдатися до самооборони, скарифікувавши своєму одноплемінцю кігтями фізіономію, а коли той супротивник виявиться проворніший, скарифікована буває моя власна фізіономія, після чого я дозволяю господині робити мені всілякі примочки, які хоч і мають огидний дух, але рани все-таки загоюють. Я розумію, що такі міжплемінні стосунки відгонять аніматизмом, але мене втішає те, що людські особистості чинять у подібних випадках подеколи так само, що доводилося не раз мені спостерігати з дубової гілки; при тому б’ються здебільшого істоти чоловічої статі, а коли вже зчепляться жінки, то буває така сміхота, як і тоді, коли загризаються кішки.

Про щось подібне думав я і минулого літа, затишно вмостившись на дубовій гілці. Сонце сліпуче грало на хвильках синьої, як сукня моєї господині, річки; зрештою, в той час господиня моя вдягала ту сукню тільки тоді, коли йшла у місто; біля дому вона ходила тільки в бікіні, як це роблять усі молоді, котрі живуть біля річки; інколи до неї забігала в такому ж костюмі, тільки з халатом, перекинутим через руку, подруга, вона залишала того халата у нас на стільці, і вони ходили купатися — заняття, потрібне людям через те, що мають вони гладку шкіру; я ж бо здригаюся од самої думки про занурення у воду.

Це почуття живе в мені ще з того пам’ятного дня, коли господиня принесла мене у свій дім; вона почала длубатись у моїй шкурці, потім налила у миску теплої води, і я з переляку навіть подумав, що вона збирається мене втопити замість дати бажаний прихисток. Я почав кричати і скарифікував їй руку, але був притиснутий так, що з мене мало кишки не повилазили; натомість почав покриватися піною, аж здалося мені, що це пухириться на мені шкіра. Я упокорився і почав чекати смерті, водночас шукаючи нагоди вирватись і втекти. Але по мені безжалісно ходила якась біла шмата, запахло мило — це миттю асоціювалося із тією сумкою, в якій мене було принесено до бур’янів; я чомусь подумав, що ця істота в штанях і з квітковим запахом для того мене й підібрала, щоб познущатися, а тоді викинути геть. Тіло в мене затремтіло, очі почало пощипувати, і я розпачливо занявчав, але все закінчилося якнайкраще: мене насухо витерли, загорнули в теплий махровий рушник, і я несподівано відчув солодку втому, отже, й заснув, а що спав міцно й солодко, то щасливо перебув неприємний процес просихання, після чого виповз із рушника таким чистюлею, що аж сам на себе здивувався. Тепер, коли я спроможний обміркувати той чи інший предмет, я розумію, що не про примхи господині тут ішлося, — в такий спосіб вона хотіла зробити мені приємність, забувши елементарну істину: що приємне людині, не завжди приємне буває котові…

Але вернімося до тієї дубової гілки. Я спокійно лежав і по-філософському роздивлявся світ, аж раптом побачив свою господиню, яка йшла через греблю, покручуючи надітим на палець ключем із

ланцюжком — побіч неї ступала її вислозада й карачкувата (не можу знайти делікатніших означень) подруга, а з другого боку йшов чолов’яга, так густо заріслий, наче він готувався до анімалістичного перетворення, щоправда, я не збагнув, у який вид тварин. Він оскалював блискучі зубиська, якими можна було б перекусити й цю гілку, на якій я сидів, а моя господиня дзвонила розвеселим сміхом. Я б, може, не звернув уваги на такий звичайний факт, як випадкова із кимось там зустріч, але прошу не забувати, що це спомини, тому не зайве зазначити, що ця зустріч матиме немалу вагу для розвитку подальших подій. Я начебто відчув це, бо дивився на трійцю з посиленим інтересом, і то було незалежно від моєї волі.

Вони неквапно перейшли галявину і спинилися біля нашої хвіртки.

— А мій котик на посту, — сказала весело господиня й махнула ключем у мій бік; я ж ледь-ледь скосив на цей комплімент ліве око.

— О, то ви котолюбець! — вигукнув той, котрий готувався до анімалістичного перетворення. — До речі, знаєте, є племена, які їх їдять.

Я аж похлинувся від обурення: цього ще бракувало! Їсти можемо ми, але щоб їли нас? Здається, це й справді не людина, а істота перехідної формації, недаремно він так густо заріс.

— Я теж про це читала, — озвалася господиня, все ще легковажно помахуючи ключем. — Але нашим котам, на щастя, це не загрожує…

Вона грайливо засміялася, а я подумки побажав їй довгих літ життя. Водночас почудувався й на той сміх; здається, відколи в неї живу, вона ще ні разу так не сміялася.

— Є такий, дівчата, анекдот, — схилився зовсім близько до моєї господині чолов’яга, який саме переходив наше подвір’я. — Прийшов один у ресторан і просить смаженого кролика. "Зараз буде!" — озвався

офіціант. За якийсь час приносить. Той попробував. "Щось, — каже, — несвіжий!" — "Як несвіжий! — обурився офіціант. — Щойно тут мишей ловив!"

Моя господиня і її подруга реготали, а я запустив кігті у гілку. Гумору анекдоту я не зрозумів, натомість до мене дійшло, що йдеться знову-таки про їдження котів. Я зробив вузькі очі й твердо вирішив триматись од цього типа якомога далі. Зрештою, мені навіть здалося, що Переходовець (називатимемо його для зручності так) подивився на мене поглядом, яким дивляться на готову, щойно вийняту з печі печеню. Я звівся, вигнув спину, а тоді, повільно хиляючи тілом, поплентався по гілці у глибину дерева, дотримуючись того безсумнівного закону, що береженого бог береже і nil admirari[18].

4

Кожен може переконатися, що я не здобув позитивних емоцій од знайомства з цим чоловіком, отже, дивно було б думати, що моє ставлення до нього могло б змінитися. На перше око ми нездатні любити чи не любити людей — все вимірюється рівновагою між двома поняттями: нашим залежним становищем у цьому світі і нашою незалежністю. Ми терпимо інколи не вельми приємні маніпуляції з нашими хвостами і шкурками, нас і гладять і б’ють; зрештою, коли б хтось із нашої братії захотів написати "Історію котів" (з людей, наскільки мені відомо, ніхто такої історії не написав, а коли й писали, то побіжно і при загальних описах тварин), то міг би назбирати чимало фактів глумлення з нашого брата і дійти висновку, що ми тварини усе-таки більш уярмлені, як вільні; з другого боку, чимало сторінок такої книги можна було б заповнити описами нашої вільнолюбності й героїзму. От, приміром, історія, оповіджена мені іншим, так само вченим котом про такого собі Васькá, який покинув людське житло, перебрався в якийсь спосіб через річку і зовсім здичавів у прибережних кущах поміж круч. Часом він пробирався назад на цей берег; якось уздрів його і я: гріх сказати, що тіло його було виснажене, був він нівроку, зате фізіономія набрала такої звірячої зухвалості, що я не захотів здиблюватись із ним, а

зійшов з дороги, і не через те, що визнав його вищість, а щоб не вступати у стосунки з такою зовсім позбавленою шляхетності та чеснот істотою. Він же сприйняв мій відступ як визнання власної зверхності й ошкірився у мій бік досить зневажливо, а я на його зневагу вирішив не зважати, бо й не було чого. Зрештою, подумав я під ту хвилю, з вільнолюбними істотами нашого племені ліпше знайомитися не безпосередньо, а апріорі — на сторінках книжок; тим більше, що спосіб читання тих книжок у нас куди досконаліший за людський, хоч і вони, люди, як випадало чути, вже почали поступово переймати його.

Я б сам засів за писання такої "Історії котів", принаймні котів нашої околиці, тобто обширу, який можу озирнути зі своєї дубової гілки, але зупиняє мене те, що я не зміг винайти пригожого способу писання. Писати так, як люди, ми не можемо, отож нам залишається єдиний шлях: знову-таки якось використати їх собі на користь. Адже коли ми експлуатуємо людину в усьому, то чому б не поексплуатувати її й тут; серед них трапляються особистості, які пишуть книжки, тож треба тільки знайти дім такої істоти, вибратися до неї на дах і заснути там у той час, коли спить і людина, що звичайно займається тим писанням, — це телепатичний сеанс найпростішого ґатунку, коли думки, факти й відомості переносяться до голови медіума якнайлегше; я певен, що результати будуть добрі. Скажу між іншим, що писання, яке ладнаю тут, і є першою спробою такої телепатичної передачі…

Так от, той чоловік, якого я назвав Переходовцем, через певний час з’явився біля нашого дому знову; спершу він доходив, супроводжуючи мою господиню, до хвіртки, але поступово набрався нахабства, і одного погожого вечора, коли я перепочивав, перш ніж рушити у свої нічні походеньки, моя господиня, ота ніжна й запашна істота, неґречно розбудила мене і без найменшого пошанівку скинула з фотеля. Я не встиг обуритися, був-бо вражений незвичайним виразом обличчя господині: воно палахкотіло і цвіло. Вона аж помолодшала, очі її промінилися, вуста лагідно всміхалися; напроти в дверях стовбичив Переходовець і так само скалив до моєї господині зубиська.

— Затишне у вас гніздечко! — сказав він, маючи, очевидно, під словом "вас" і мене, й господиню.

— Таке скажете! — скромно озвалася господиня, і я ще більше здивувався: голос її був, ніби мед. — Не повернутися й не розвернутися… Кави вип’єте чи чаю?

— Кави, будь ласка! — сказав Переходовець, і вони знову обмінялися приязними усмішками.

Тільки тепер у мені прокинулось обурення, яке мало б спалахнути ще тоді, коли мене вижбурювали з мого законного місця. Я, правда, не виказав того, бо резонно зміркував, що не зайве буде пильніше принюхатися до цього нового гостя в нашому домі і прослухати їхню балачку. Отож, повагався трохи, набираючись мужності, і, примруживши очі, героїчно рушив до Переходовця, що вільно розвалився у моєму фотелі, цибнув йому на коліна. Господиня в цей час вийшла, власне, випливла на кухню, я навіть запримітив, як грайливо крутнулася вона у дверях; побачив це й Переходовець, бо його очі раптом засвітилися так, що мені млосно стало: згадалися його котожерські нахвалки. Але я був уже в нього на колінах, тож треба було гороїжитися й далі. Переходовець раптом схопив мене за голову, стиснув так, що я ошкірився, і пильно зирнув на мене.

— То що, котику, — сказав, бризнувши на мене кількома краплями слини, — зробимо з тебе шашлика?

Я отерп, відчувши, як кожен мій нерв дрібно затрусився. Переходовцева рука тим часом зчавила мене сильніше, і я зробив блискавичний рух лапою, чудово скарифікувавши його майже чорну од поросслі руку. Переходовець вражено скрикнув і на мить одпустив мене. Я притьма скотився з його колін і кинувся до дверей.

— Що сталося? — вскочила перелякана господиня.

— Та от з котиком вашим знайомився!

Він показав покриту червоними смугами руку, я саме озирнувся, щоб переконатися, чи вдався мені акт скарифікації.

— Маньо, безсовісний! — тупнула ногою господиня. — Що це ти наробив?

Я не мав спромоги пояснити, що наробив, тому шмигнув між туфель господині. "Гм, туфлі, — подумав я на ходу. — Завжди вона вдома ходила в капцях!"

Далеко я не втік, бо те, що відбувалося, надто цікавило мене: здається, заходило в моєму житті на якісь зміни.

— І треба ж таке! — бідкалася господиня. — Заждіть, я зараз змажу зеленкою. — І додала не без гордості за мене. — От хитрюга! Одразу зрозумів, що винуватий: чкурнув, аж закуріло! Це, знаєте, такий розумний кіт…

— Розумний, та не битий! — сказав не без злості Переходовець.

— Е, не кажіть, — заперечила господиня, замазуючи зеленкою волохату лапу того варвара. — Він часом дивиться таким поглядом, що я мимохіть думаю: ну от розумна істота, і все! Чудово, знаєте, розрізняє, в якому я буваю настрої; взагалі ми з ним гарно співіснуємо.

— То він у вас вундеркіт? — не без іронії озвався Переходовець.

— Ви з ним ще заприятелюєте, — багатозначно сказала господиня, і я насторожився: до чого це вона?

— Гадаєш? — раптом перейшов на "ти" Переходовець, і я уздрів у отвір дверей, як запалилися його очі, а рука господині у дивний спосіб опинилася між його долонь.

— Ах! — схаменулася раптом вона. — Там уже вода закипіла. Зараз буде кава.

Побігла на кухню, а що я сидів на дорозі, то мало через мене не перечепилася.

— Маньо, безсовісний! — сказала вона так лагідно, що я не міг не пересвідчитися: вона ставиться до мене так само і, здається, не вельми осуджує мій учинок.

Насипала в каструльку кави і залила її окропом: по кухні пішов досить гострий запах, який мене, однак, анітрохи не збуджував, хіба нагадав abstracto, що може бути на кухні запах куди привабливіший. Через те я підійшов до господині і потерся об її ногу.

— Фе, поганий котище! — сказала господиня. — Подряпав Петю, а тепер ще і їсти просиш? Не дам, іди собі, нічого не дам!

Я замуркав і почав робити вісімки: обходив ноги господині і водночас терся об них.

— Ач який ласий! Лупня тобі треба дати, а не ковбаси!

"Ковбаса" — це було щось вельми принадне. Я звів писок і тоненько нявкнув.

Клацнув замок холодильника — звук, од якого по моєму тілі завжди проходить трем, а кров починає прискорено пульсувати. Господиня й справді вийняла з холодного, але принадного жерла, куди мені ще не судилося залазити, добрий кавалок ковбаси, одбатувала шмат, обібрала

поліетиленову плівку й кинула долі. Ковбаса боляче дзьобнула мене по носі, але я не став перейматися такими дрібницями і, побоюючись швидкої зміни настрою господині, мимовільно видав хрипкий, гаркітливий звук і за мить був уже з ковбасою надворі.

5

Голосно дзвонить синиця. Сьогодні сніг не йде і вперше гостро запахло весною. Я відчув цей дух одразу як прокинувся, господині в хаті не було. Потягся, аж хрумкнули мені кісточки; той весняний запах, що густо вливався через кватирку, миттю вивіяв і з мене рештки сну, я навіть не пішов на кухню поснідати, як робив це щодня, а стрибнув надвір. На тоненькій гілці, чорно вирізьбленій на тлі прозоро синього неба, сиділа синиця й невгамовно калатала у свій золотий дзвінок. Я машинально зміряв відстань од себе до неї, але стрибати в те небо й не подумав — досить із мене стрибання в кватирку.

В дідо-бабиному дворі, з другого боку цього ж будинку, сокотіли кури і бряжчав ланцюгом собака. Сам дід, озутий в обрізки з гумових чобіт й одягнений у засмальцьоване пальто, розрізав пилкою з лучком трухляву колоду. Труха вилітала з-під пилки жовтими віялами, а дурні кури пробували ту тирсу дзьобати.

Я вибрався на свою гілляку, була вона ще мокра й холодна; тож не ліг на неї, а тільки постояв, щоб роздивитися навдокіл. Дмухнув вітер, і я аж похитнувся: відчув раптом, що починаю наповнюватися тріпотливим блакитним сяйвом — був це перший спалах, що віщував народження у наших котячих душах вогню: тоді піддаємося ми шаленій пристрасті і віднаходимо снагу щиро й палко кохати. З віддаленого сусідства навіть долинула любовна перекличка якоїсь надто вже ранньої пари, і хоч я не був іще до решти розбуджений, хвилювання крові відчув. "Хто-зна, — подумав, набираючи повні груди соковитого голубого повітря, — може, мої теперішні спогади любовних пригод господині і є трансдуктивний поклик весни, адже самовтіха, коли смакуєш щасливу реституцію (йдеться про те, що пережив я після того, як та історія закінчилася), теж

може стати ознакою пробудження. Та хоч би що там було, ясно одне: весна приходить на землю, весна! Приходить, і підносить нас, і наповнює, даючи нам ковтнути чогось особливого і палкого".

Берегом річки блукав із чималою люлькою між вуст середніх літ опасистий чоловік; він ішов, наче п’яний, а може, так сильно замислився. Вряди-годи з його кадила вихоплювався синій клубочок диму, що розгортався над головою досить привабливими візерунками. Я давно стежу за цим чоловіком; як тільки його побачив уперше, відразу мені здалося, що він має стосунок до писання й видавання книжок: по-перше, бувши при здоров’ї і в тілі, не мав сталого заняття, тобто його можна було побачити на річці у будь-яку пору, а по-друге, коли подивитися на нього, не можна не вразитися, яка важка в нього голова; ходить він потупившись, а що часто потрапляє до калюж — навряд чи дивиться собі під ноги. Я вже знаю, де цей чоловік живе; відкрию секрет — саме на нього я покладаю надії випробувати свої телепатичні здатності. Для спроби я вирішив записати цю історію, а коли вдасться, засісти за велику працю під назвою "Історія котів". Зараз займатися цим не маю часу та й хочу, щоб матеріал у мені, як то кажуть, "виграв". Окрім того, наближається пора, коли кожному з нашої породи, хто не втратив іще житейської снаги, буде не до абстрактних розмірковувань.

Отож, щоб не дуже дратувати себе цим небом, синицею на чорній гілці і криком отієї надто ранньої пари, я вирішую повернутися додому й подивитися, що там залишила попоїсти господиня: це теж одна із насущних житейських потреб.

Дід виганяє мітлою зі свого двору калюжу, що натекла за ніч: брудні патьоки розбігаються по цеглі, якою викладено дворик, і змивають із неї бруд. Цегла жовто ясніє, але за хвилину знову покривається чорним потоком, що його жене дідова мітла. Я дивлюся на те дійство, відчуваючи в ньому також провісника весни, а коли брудний струмок підпливає аж до моїх ніг, спішу стрибнути у кватирку. Але чи ослаб я за ці дні, чи надто розніжився од весняних відчувань, стрибок мені не вдається, і я аж сердитися на себе починаю: треба буде більше ходити

по ночах, бо обважнію зовсім. Я струшую забруднені лапки і стрибаю вдруге, вже енергійніше: цього разу все вийшло як належить.

За мить уже хлебчу з мисочки молочну кашу, цих мисок ставиться мені дві: на сніданок в одному місці, а на обід у другому. Молочна каша — добра й поживна їжа, хоч напровесні для зміцнення організму я спожив би ковбаси чи, в гіршому випадку, вареного м’яса, але не дуже жилавого. Добре було б ту ковбасу підсмажити у вершковому маслі — так вона все-таки відгонить поліетиленовою плівкою, в яку люди те добро чомусь загортають. Присмачивши такими думками молочну кашу, з’їв її всю, а що кіт я все-таки охайний, то вилизав мисочку аж до блиску…

Ота ковбаса, якою мене спокусила господиня у той день, коли до неї вперше завітав Переходовець, завадила мені простежити всі деталі їхньої зустрічі, але, з’ївши її, я дійшов дефініції, що мені треба якнайхутчіше повернутись у хату, незважаючи на те, що там я можу й прочухана дістати. На мені лежала лицарська повинність у крайньому разі захистити свою господиню од посягань того варвара, хоч я й уявлення не мав, як би те міг зробити, адже prima facie[19] я збагнув, що той заліз у нашу господу не для того, щоб каву пити і підставляти свої руки для скарифікації, — заходило, очевидно, на речі серйозніші, а це могло б, боронь Боже, змінити і моє власне життя.

Тихенько зайшов до сіней і прочинив лапою хатні двері — цього разу вони були прихилені. Переходовець уже не сидів у моєму фотелі, покришку приймача було піднято, і там крутилася платівка, видаючи повільні і, здається, приємні звуки. Переходовець тримав в обіймах мою господиню, а вона пручалася, принаймні вперлася в його груди руками й відпихалася.

— Ну, не жартуй! — сказала вона досить-таки ніжно. — Пусти!

— Так уже й пустити! — нахабно всміхався Переходовець. — Хочеш, скажу тобі щось приємне. Ти мені страх як подобаєшся. Побачив тебе — тяму втратив.

— Воно й видно! — сказала господиня і досить вправно вивернулася з лахматих рук.

Я скочив на канапу, сів і став осудливо дивитися.

— Прудка ти, кізочко! — вигукнув Переходовець. Мені здалося, що руки його витяглися, наче гумові, і миттю зловили мою господиню.

— Але ж і мила ти, але ж і мила! — завуркотів він.

Господиню було притиснуто до стінки, відтак опинилася вона лицем до мене. Я сидів і світив на них широко розплющеними очима, хоч кортіло мені стрибнути на карк Переходовцеві і добряче скарифікувати йому шию. Тільки цікавість, що ж воно буде далі, стримувала цей мій святий порив.

— Ну, перестань! — уже серйозніше сказала господиня. — Кіт онде дивиться!

Переходовець миттю одпустив господиню і різко повернувся до мене.

— Мені вже трохи набридла ця тварючка, — сказав він не без роздратування.

Я не образився. Сидів, як девот[20], благий і смиренний, і на всяк випадок наструнчив м’язи, щоб вчасно кинутися геть.

— Він не дурніший од тебе, — сказала зі свого кутка господиня. — А взагалі ти що, не любиш котів?

— Любити котів? — спитав він і показав свою скарифіковану лапу.

Господиня пирснула і стала від того зовсім гарненька. Це, здається, помітив і Переходовець, бо забув про мене і знову простяг до неї лахматі лапи. Вона ловкенько від нього вивернулася.

— Перестань! — сказала напівжартома, напівсерйозно. — Глянь, як він дивиться.

— Ну, то я з твого дозволу його виставлю…

І не встиг я опам’ятатися, як до мене простяглася величезна, поросла темним волоссям розчепірена рука, схопила мене за загривок, і я злетів у повітря. "Еге-ге! — промайнула в мене думка. — Тут уже не до жартів. У бій, лицарю!"

Я рвонувся щосили, змахнув лапою і з великою втіхою та вправністю скарифікував моєму ворогу щоку. Більшого я вчинити не встиг, був-бо викинутий з маху в кватирку і мав уже клопіт зручно приземлитися. Це мені вдалося непогано, і я для перестороги чкурнув іще й у кущі бузку, де, опинившись у повній безпеці, зміг утишити обурення, яким палало все моє нутро, і це не було мені важко, адже в цій баталії я виявився хлопцем хоч куди!

Крізь кватирку викочувався дзвінкий, веселий сміх моєї господині і якесь глухе, сердите бубоніння; очевидно, мій ворог перебував під глибоким враженням од скарифікації, а відтак і од відчуття власної поразки.

"Ну, що ж, — подумав я, підгортаючи під себе лапи. — Тепер тобі не до любовної гри, то, може, й заберешся під три чорти!"

Очі мої звузились у щілинку, а груди виповнив героїчний дух.

6

Наступного дня Переходовець до нас не прийшов, натомість завітала подруга моєї господині, яку я називатиму далі просто Подруга. Особа ця, як я вже зазначав, щодо жіночих принад далеко не дорівнювала моїй господині: була вона невелика, карачкувата й вислозада (гадаю, ці означники не образять естетичного смаку моїх читачів — делікатніше описати її зовнішність не дозволяє досить упереджене до неї ставлення). Чим займалася Подруга, я не знаю, бо на виробничі теми вони з моєю господинею чомусь не балакали, хоч гріх сказати, що вони негативно ставилися до певного роду продукції промисловості свого краю: їх цікавили, і то немало, успіхи легкої індустрії — в розмовах ішлося здебільшого про кофточки, сукні, панчохи, сорочки, хустки, пальта, шуби, туфлі й чоботи — речі чудні і для нашого брата зовсім не потрібні; ні, чоботи, здається, таки носив один представник нашого племені; щоправда, дехто з учених котів бере той факт під сумнів, називаючи цю історію людськими побрехеньками.

Так от, всі ті речі, про які балакали з немалим запалом господиня з Подругою, вироблялися на фабриках і частково зберігалися в шафі, котра періодично дівчатами глибоко досліджувалася, причому Подруга не раз нахабно приміряла речі моєї господині, наче хотіла їх собі привласнити, а часом забувала і скинути, і тільки за кілька днів повертала захоплену в такий негідний спосіб одежу. Що так могла робити Подруга, мене не дивувало, надто вже ласо блищали її очі в час таких досліджень, адже одежа служить людям для того, щоб приховати свою ганебну ваду — непристойно голу шкіру. Тут природа їх обділила на відміну від нас, тож для прикриття голої шкіри вони понавигадували казна-що, і добра чверть їхньої енергії йде на те, щоб пристойно, як вони кажуть, одягтися. З усіх людей, яких я бачив, тільки Переходовець відрізняється від загальної маси: зарість на ньому така, що принаймні влітку він міг би цілком обходитися без одежі, — стримують його в тому,

певне, забобони: оголеними, і то не зовсім, люди дозволяють собі бути тільки на пляжах, що теж не зрозуміла мені умовність.

Отож, я кажу, що мене не дивували Подружчині вихватки з одежею моєї господині, дивувала щодо цього сама господиня: замість того, щоб припинити це безчинство, вона вдавала, начебто їй подобається, що Подруга вдягається в її речі; вона сплескувала руками й радила Подрузі носити такі кольори, які, на мою думку, Подрузі якнайменше личили, хоч сама господиня добирала їх собі досить-таки вдало. Недоброзичливий спостерігач звинуватив би мою господиню в нещирості, але я так не вважаю, адже є ще й такий елементарний житейський закон: те, що подобається тобі, не завжди годиться іншому…

Якось Подруга прийшла до нас, несучи на собі, як звичайно, барви найменш собі відповідні (це ще дужче підкреслювало нескладність її постаті), і відразу ж гепнулася на мій фотель, перед цим безцеремонно підхопивши мене з подушки й перемістивши на свої коліна. Мені ця маніпуляція не вельми сподобалася, хоч сидіти на колінах у господині я любив — різниця тут, очевидно, в системі запахів, що їх виточували обидві істоти: господиня — м’який і солодкий, а Подруга — кислуватий. Я струсився і зіскочив на підлогу, в той час як господиня сіла на канапку — це була для мене нагода поміняти собі "системи запахів". Добрі й лагідні руки господині почали відразу ж мене пестити, і, хоч робила вона це машинально, я чуло вуркотів, водночас і вуха нашорошуючи: здавалося мені, що Подруга сьогодні прийшла не тільки для того, щоб помилуватися вдяганками господині, — я збагнув це з її урочисто-поважної фізіономії, яка буває в неї завжди, коли вона приносить якісь новини з їхнього людського світу, часом і такі, що в мене аж шерсть на спині підіймається: люди у способах свого існування бувають куди вигадливіші від нашого брата, хоч це не завжди свідчить на їхню користь.

— Ну то що? — спитала Подруга. — Являвся?

— Та ж являвся, — засміялася господиня. — Тільки от з Маньом не міг знайти спільної мови. Цей розбишака, — вона торснула мене за загривок, — таки погладив його пазурчиками…

— Як це? — зробила великі очі Подруга.

Господиня почала весело розповідати про мої подвиги, і я, слухаючи про них, виростав у власних очах. Здавалося мені, що я більшаю, більшаю, з чорного стаю білий як сметана, — це було щось подібне до того, коли в далекій юності господиня вимивала з мене бруд та блохи; зараз я начебто укритий піною власного задоволення (перепрошую за такий надто бароковий образ), тільки тоді я навряд чи почувався приємно, тепер же розквітав і розкошував. Дівчата сміялися, може, й заголосно, як на мої барабанні перетинки, але оскільки в такий спосіб висловлювалася мені похвала, я їм те милостиво дарував. Виявляється, я таки добряче скарифікував Переходовцеву щоку — провів по ній чотири виразні борозенки, які Переходовець не дозволив мазати зеленкою, натомість змазано їх було одеколоном.

— Побачила б ти, який він був лютий! — вигукнула господиня. — Коли б міг, з’їв би того кота!

"Ага! — подумав я. — Все-таки до котожерства він здатний!"

Це мене навіть схвилювало: поки що я не чув випадку, щоб когось із довколишніх котів з’їли, але береженого і Бог береже; говорили ж вони і про якісь краї, де котів їдять. Я мимохіть уявив собі цю жахнючу сцену: себе оббілованого і засмаженого і Переходовця з ошкіреними зубами і з виделкою в руці; од такої картини я змушений був випустити кігті, а що ті кігті вп’ялись у стегно господині, вона ляпнула мене долонею і попередила, щоб я не балувався.

— Це не зовсім добра ознака, коли чоловік не любить тварин, — сказала авторитетно Подруга. — Знала я такого: як він, скотина, знущався з бідної своєї жінки!

— Ти вже узагальнюєш, — відповіла легковажно господиня. — Тут був винуватий все-таки Маньо, а не він.

"Маєш! — подумав я незадоволено. — Хвалила, хвалила, а тепер я ще й винуватий!"

Щоб виказати господині своє незадоволення, я перестав муркати, але її руки так ніжно й лагідно мене пестили, що я все-таки почав знову випускати свої "пазурчики", як охрестила господиня мої кігті, але цього разу од розкоші — помалу вганяв їх у гладеньку шкіру господині й нашорошено чекав, як вона на те зреагує. Од такої втіхи мені аж млосно ставало. Господиня знову ляпнула мене долонею і наказала, щоб я "перестав". Я перестав, очевидно, тут ми мали з господинею неоднакові відчування — чомусь така форма ласки задоволення у неї не викликала.

— Мені вдалося дещо про нього довідатися, — сказала Подруга і зробила таке обличчя, начебто вона світ ключиком відчинила.

— Ну-ну! — пожвавішала господиня і різким рухом скинула мене з колін — зацікавилася так, що втратила інтерес до мене.

— Він зветься не Петро, — проголосила урочисто Подруга, і її очі засвітилися так, що я мимохіть подумав: чи її предки колись не належали до нашого роду?

— Ну, це стара штучка! Правда, я йому вже сказала, що я не Валя.

— А він одкрився?

— Та от почалися ці фіглі з Маньом, і наша розмова, на жаль, розладналася.

Ні, господиня мені сьогодні не подобається. Назвати мій героїчний ґерць з Переходовцем фіглями — це все одно, що назвати бика козлом. Втім, людська логіка буває незбагненна.

— Його звуть Володимиром, і живе він, здається, на Крошні, на тому новому масиві.

— Він казав, що з Павлюківки…

— Спершу він і жив на Павлюківці. Але коли знесли лівий ряд, йому дали квартиру на Крошні.

— Хто тобі це розказав? — швиденько перепитала господиня.

Подруга засміялася.

— Зустріла Галку Ніжниченко. А її приятелька колись жила на Павлюківці. Ну, то колись цей Володька закидав камінці у її городець.

"Боже мій! — подумав я. — Це вже не бароко: закидав камінці у її городець! Це вже бурлеск!"

— Тому вона його і знає, — завершила своє повідомлення Подруга.

— А Галка його знає?

— Та от, балакали ми про те і се, аж він суне. Мабуть, од тебе, бо озирався, мов кіт, який нашкодив.

"Ну ні! Ця Подруга зовсім позбавлена доброго смаку, — подумав я зневажливо. — Порівняти цього типа з котом, хай і шкідливим, — засмілива парадигма!"

— Чого б то йому озиратися? — трохи образилася господиня.

— А я хіба знаю? Це ти в нього спитай!

— А та Гальчина приятелька що?

— Що? Не вив’язалася в них вірьовочка.

— Дякую за інформацію, — холодно й розважно сказала господиня. — Бачиш, він немолодий, до тридцяти їхній брат рідко засиджується... Знаєш, коли я мазала йому зеленкою руку, мені здалося... на пальці в нього була смужка від знятої обручки.

— Чого ж йому до тебе ходити? — наївно спитала Подруга.

— Чого, чого? — аж підскочила господиня. — Погратися, от чого! Вони такі телепні бувають, ці чоловіки, і не завжди тямлять, з ким можна гратися, а з ким ні! А я така, що зі мною гратися не можна! — Вона стала аж несамовита од обурення, ніздрі її затріпотіли, а лице поблідло. — Коли мені трапиться порядна людина, я піду за нього, а ні — то у дівках звікую, а не дозволю, щоб мною ласував якийсь кнуряка!

Од тих її високо патетичних слів я й сам виповнився святим гнівом. У цю хвилину вона була велична й прегарна. Подруга, однак, наче не помітила того: спокійно блимнула і сказала з єзуїтською смиренністю:

— Авжеж, ти горда, лапочко. Хотіла б і я бути такою гордою, але де куцому до зайця. Я спробую, лапочко, все розвідати: у нас на роботі є одна з того масиву, противна, правда, особа, але треба буде до неї

підкотитися. Ти, лапочко, не турбуйся: ми не тільки взнаємо всі його паспортні дані, а й те, скільки стільців у його квартирі.

Вона зробила таємниче обличчя, підморгнула, а за хвилю розсміялася. Господиня моя розсміялася також, однак причини їхньої веселості я не збагнув.

7

Те, що було сказано під час тієї аудієнції, мене надзвичайно зацікавило: моя господиня таки мала намір змінити спосіб свого існування, тобто була не проти вийти заміж за того гевала, хоч я не міг утямити, як їй могло таке спасти на думку. Переходовець і вона — настільки невідповідна пара, що треба бути зовсім засліпленою, щоб цього не збагнути, адже йшлося не про якусь дочасну зустріч, а таки про серйозне й довготривале співжиття. Переходовець був грубий і брутальний, окрім того, побувавши в нього на колінах, я безпомильно визначив, що від нього пашить стійким духом алкоголю, який вживають люди незвідь для чого, — риса далеко не позитивна, як відзначають і вони самі; той чоловік, котрий виносив мене в бур’яни, мав точнісінько такий самий дух, і, коли б не різниця в літах, я міг би подумати, що це прийшов до господині мій колишній господар — той, що мав вандальську звичку відкидати з дороги кошенят ударом черевика. Моя ж господиня була тиха й ніжна, від неї пахло квітами (теоретично я згоджуюся, що це гарний запах; згадаймо приказку: з ким поведешся, од того наберешся); вона, як і я, любила затишок; можливо, того затишку, який вона мала, було їй недостатньо, якщо виявила бажання таки змінити своє життя. Однак, як я пересвідчився, її бажання було не беззастережне, і це давало мені надію, що все може скластися на добре, тобто той Гевал (зватимемо його і так для синонімічної різноманітності) виявиться жонатим і вона відшиє його: жити-бо мені в одній хаті з істотою, котра має котожерські нахили, було б справдешньою мукою; під якийсь мент він і справді міг би мене засмажити, щоб закусити смердюче пійло, до якого деякі люди мають просто-таки непогамовану пристрасть і котре так музично зветься: алкоголь! Зрештою, на свята

вживає його навіть моя господиня, запрошуючи до себе якихось чужих, гамірних і безцеремонних людей.

Коли вже прийшла така нагальна потреба, я волів би, щоб моя господиня поєднала свою долю із тим патлатим чолов’ягою, котрий вряди-годи буває на нашому березі і який беззмінно смалить люльку. Тютюновий дим — це теж немала бридота, але не така, як алкоголь; від того зв’язку мав би користь і я: міг би легко входити з писакою в телепатичний зв’язок, не лазячи по чужих дахах, а вільно спочиваючи у своєму улюбленому фотелі і на власній подушці. "Всі радощі — вдома!" — казав про таку ситуацію якийсь грецький мудрець, прізвище якого вже встигло вивітритися з моєї голови, як і автентичне звучання фрази… Однак ці мої мрії (з’єднати господиню й того товстого патланя), здається, залишаться у сфері найабстрактніших добрих побажань: мій обранець замість роздивлятися дівчат, котрі пробігають часом повз нього в самих бікіні, шукає формули механічного зчеплення пилинок на власних черевиках і буває при цьому сліпий і глухий до жіночих принад.

Отак я думав, відчуваючи на серці меланхолійний тягар. Тоді я уявляв, що те, чого боюся, рано чи пізно станеться: Переходовець, чи, як назвав я його ще, Гевал, поселиться в нашому затишному гніздечку й почне наповнювати це помешкання, де завжди пахло тільки тканиною та парфумерними виробами (якщо виключити кухонні запахи), своїм їдко-кислим духом. Він викидатиме мене щоразу в кватирку, і господиня навряд чи зможе мене захистити. Я думав під ту хвилю про котів-бездомників, мені теж, мабуть, усміхається така доля, але чи зможу я витримати двобій із природою, як це витримують вони? Так, справді, бачити героїв і оспівувати їх куди легше, ніж самому творити той героїчний чин, — це може зрозуміти й дурний. Комфорт, у якому поселяють нас з малоліття, все-таки притуплює наші захисні рефлекси, що робить нас безпомічними перед житейськими халепами, як би не відточували й гартували ми свій інтелект. Саме тому мені треба продовжувати свою негативну політику супроти Переходовця, чи пак Гевала, хоч я і розумію, які обмежені мої можливості.

Тим часом з’явився й Гевал. Він приніс із собою букет квітів і пляшку вина з лискучою етикеткою; я був стрибнув на стіл, щоб роздивитися на ній напис, але Переходовець змахнув мене звідти, начебто я був купка хлібних крихот.

— Що ти собі думаєш! — обурилася моя господиня, а я тільки пізніше зрозумів, що обурилася вона не тому, що Гевал змахнув мене зі столу, а через те, що він приніс оте дурманяче пійло. — Сьогодні свято, чи що?

— Найсправжнісіньке! — засвітив зубами Переходовець. — Уяви собі: мій день народження.

— О! — вигукнула тонко господиня. — І скільки це тобі?

Запитання було поставлене так натурально, що навіть я не сказав би, що господиня "випитує".

— До вашого відома, — спробував галантно всміхнутися Гевал, — тридцять!

— Золота пора для чоловіка! — підлестила господиня. — Годилося б піднести тобі букета!

— Буду вельми щасливий! — так само галантно схилив голову Переходовець.

По квіти далеко йти не треба було, вони росли перед нашим ґанком, і господиня моторно метнулася туди, а за мить з таким тріском почала ламати квіти, що це стало чутно аж у хату.

Вона зайшла з букетом і з палахкими рум’янцями на обох щоках.

— Вітаю тебе! — сказала, трохи ніяковіючи.

— В таких випадках годиться поцілуватися, — засміявся Гевал, приймаючи квіти.

— О! — сказала господиня і, звівшись навшпиньки, чмокнула Переходовця у вуста.

Я сидів на канапі й незмигно дивився на них. Переходовець схопив мою господиню за плечі й притис до себе; вона, однак, вислизнула з його рук, наче водяна, але на обличчі в неї ще дужче запалали рум’янці.

— Не забувай про кота, — сказала, тицьнувши у мій бік пальцем, і подефілювала на кухню готувати закуску — тіло її пливло з такою легкістю, наче вона й підлоги не торкалася.

Гевал уже йшов до мене.

— Про кота я не забуду, — бурмотів він люто крізь зціплені зуби і почав наставляти руки, щоб відрізати мені шлях до втечі. Я притиснувся до канапи, готовий щомиті відскочити вбік, вуха мені аж до голови приклеїлися, а зуби ошкірилися. — Зараз ми з тобою побалакаємо, любий котику, — шипів тим часом цей варвар, і очі його випромінювали таку ненависть, що мені здалося: прийшов моєму існуванню край.

Немилосердна п’ятірня схопила мене за карк, я сіпнувся всім тілом, цілячи, як і того разу, йому в обличчя, але сьогодні скарифікація мені не вдалася; відтак змахнув уже задніми лапами і, певне, щось зачепив, бо Переходець зашипів і випустив мене, я ж бо метнувся під стіл. Він, однак, виявився досить прудкий, бо миттю кинувся за мною, і я змушений був рвонутися просто між його рук, сподіваючись, що мене врятує властива нашому роду моторність. Він, однак, устиг стулити руки, і хоч я таки скарифікував його, але був стиснутий так, що аж запищав, ніби кролик.

— Що тут за шум? — зайшла розвесела господиня, на ходу витираючи кухоним рушником руки.

— Та от хочу відправити котика на свіже повітря, — прохрипів Гевал, і не встиг я й оком кліпнути, як полетів у кватирку.

— Ну, що ти витворяєш? — почув я на льоту невдоволений голос господині. — Дався тобі той котик. Мила, невинна тваринка…

— Але вона нам заважає, чи не так? — провуркотів солодко Переходовець, аж я на мент застиг у повітрі од здивування: начебто не він це мене викидав із хати.

Господиня засміялася вуркітливим, лагідним сміхом, — вони там, за вікном, таки дійшли порозуміння. Я впав на всі чотири, і мені аж у голові загуло.

Бувши отак ганебно викинутий із власного помешкання, притому без будь-якої з мого боку провини, я мав право обуритися й піти геть, адже доки в нашому приміщенні той Гевал, перебувати мені в ньому зась! Однак збагнув, що моя участь у цій історії не тільки статична і що конечний результат її напевне відіб’ється на моїй долі, отож не мав права піддаватися гордині — конче треба було знати, до чого там у них хилиться. Отож я вирішив неухильно виконувати свою посередницьку місію, струснув з лап землю і наповнився героїчним духом. "Per aspera ad astra!"[21] — підбадьорив я себе і стрибнув на клен, що ріс тут-таки. Одна з його гілок майже тулилася до вікна, з неї я в часи малолітства стрибав у кватирку, а зараз хотів використати її як подіум.

За цей час там, за вікном, про мене забули; очевидно, й скарифікацію я провів сьогодні невдало — не видно було, щоб господиня мастила Гевала зеленкою. Натомість стояли вони посеред хати, притиснувшись одне до одного, і господиня робила несміливі спроби визволитися.

— То ми цілуватимемося чи відзначатимем твій день народження? — спитала вона.

— Це і є відзначати мій день народження.

— Тебе й справді звати Петро?

— А чому ти засумнівалася?

— Бо я й сама спершу назвалася не так.

— То мене й справді звати не Петро.

Господиня вивільнилася з обіймів і почала порядкувати біля столу. Обличчя її було погідне й задоволене.

— Як же тебе звуть насправді?

— Володимир, — сказав Гевал.

— Значить, ми погралися з тобою в кота й мишку?

— Досить з мене котів!

Господиня задзвонила сміхом — це нагадало мені спів синиць напровесні.

— Коли так триватиме далі, я не настачуся зеленки.

"Значить, вона його вже помазала, — подумав я, вмощуючись зручніше на гілці. — Ну що ж, я й сьогодні виявився хлопцем хоч куди!"

Переходовець усівся у мій фотель, розвалившись, як у себе вдома.

— В тебе можна палити?

— Я не люблю тютюнового диму, але пали.

— Великодушно дозволяєш?

— Великодушно дозволяю, — блиснула усмішкою господиня.

Гевал закурив, випустивши тоненьку смужку диму, яка відразу згорнулась у сині колечка.

— Розкажи мені про себе, — сказала господиня.

— А ти про себе, — відказав Переходовець, показуючи надмір білі зуби, яких я вже й боятися починаю.

— Звісно, розкажу, — мовила господиня. — Коли ми вже цілуватись почали, треба знати одне одного.

Вона всілася насупроти Гевала зовсім так само, як сиділа супроти подруги.

— Ти не віриш у любов з першого погляду?

— Знаєш, я вже задоросла для казок. Вірю в добрих і поганих людей.

— Може, вип’ємо для натхнення по чарочці?

— Із задоволенням, — сказала господиня, — хоч я до пиття не охоча.

— Це чудове вино! — Переходовець устав, зняв із горлечка пластмасовий ковпачок і кількома ударами долоні вибив із пляшки корок.

— Ого! — сказала господиня. — В цьому ти мастак!

— Давай вип’ємо, — м’яко сказав Гевал. — За наше знайомство і дружбу!

Вони почали пити те пійло, а я використав паузу, щоб зручніше всістися на гілці, — була вона затонка для мене.

— А я все-таки вірю в любов з першого погляду, — м’яко сказав Гевал, аж хтось міг би подумати, що це зовсім інший чоловік вижбурював нещодавно мене в кватирку. — Коли побачив тебе, мені світ заяснів. У тобі є така первісна, як би це точніше сказати… чистота, чи що? Щось таке, що непомірно мене хвилює.

"Співай, солов’ю", — понуро думав я, намагаючись боротися з хвилями солодкої дрімоти, — оті гладенькі слова заколисували мене.

— Ну, таке скажеш! — ніяково відмахнулася господиня. — Давай вип’ємо за щирість і відвертість.

Вони дзенькнули чарками й випили. Потім узяли по бутерброду, і я аж захитався на своїй галузці — на хлібові лежала шинка. Як воно сталося, не можу зрозуміти, але за секунду я опинився вже у кватирці і стрибнув додолу. Переходовець аж скрикнув уражено і знову потягся до мене, але господиня лагідно відвела його руку.

— Це він шинку почув, — сказала вона й піднесла мені під ніс запахущий шматочок. Звісна річ, я побіг за нею, бо вона пішла з тою шинкою у кухню, і тільки коли проковтнув останній шматок, зрозумів, що мене елементарно одурено. Хатні двері були щільно причинені, і скільки я не торкав їх лапою, не відчинялися; очевидно, господиня накинула з того боку гачка. Отже, мені не лишалося нічого іншого, як понявкати під дверима і спробувати подерти їх лапою, — відгуку, однак, не було й на те. Тоді, збагнувши, що втрачаю надзвичайно цінну

інформацію, я метнувсь до сінешніх дверей. Тут вийти мені не вдалося: сінешні двері були зачинені також. Я вже почав упадати в розпач і метнувся на кухню, але кватирка була на гачку. Тоді я відчув відчай бранця і не так з тверезого розуму, як із відчаю зирнув туди, де над дверима було крихітне віконечко. Складалося воно із шибочки й кватирки, яка, на щастя, виявилася відчиненою. Я подерся по нещодавно оббитих дерматином дверях, лишаючи на ньому цятки од кігтів, і за якусь мить був уже надворі. Тут мою увагу хотіла відволікти миша, яка нахабно перебігала через двір, але я не став гаяти на неї дорогоцінного часу, а поспішив знову видертись на клена. О горе! Кватирку було зачинено. "Ну, — подумав я, — коли вони спільно почнуть змагатися зі мною, сили будуть надто нерівні".

Зі свого подіуму я міг тепер тільки бачити. Вони сиділи за столом, схилившись одне до одного, і вели задушевну бесіду; очевидно, він розповідав про себе, а вона про себе. Ми, коти, у своїх інтимних стосунках не ставимо одне одному таких загадкових вимог: ідучи до якоїсь киці, ми аніскілечки не цікавимося, хто ходив до неї минулого року і які її філософські погляди. Ми все-таки віддаємо перевагу тим стосункам, які охрестив Гевал "любов’ю з першого погляду". Зрештою, я не дуже й вірив, що та любов у нього була, скоріше, він вживав цю формулу, щоб приспати пильність господині, як це робимо зрештою й ми, коли починаємо свої весняні співи, але в нас це тільки поклик природи, бо noblesse oblige[22], а в них одна із форм облуди, яка буває не так покликом природи, як забаганкою, через що особи жіночої статі бувають у людей насторожені, хоч це, здається, не складає твердого правила, — світ їхній багатоманітний.

Звуки розмови майже не долинали до мене; скло, як відомо, непоганий ізоляційний матеріал, і моя господиня це добре знає. Мені лишалося стежити за їхніми рухами, але великої різноманітності тут не було; зрештою, вони поставили платівку і почали кружляти в танці, вряди-годи зупиняючись, щоб поцілуватися. Правда, така убога гра була, певне, Переходовцеві не до шмиги, бо незабаром він спробував розстебнути ґудзика на кофтині моєї володарки, але вона поставилася

до цього рішуче негативно: відбила ребром долоні волохату Гевалову руку і почала ті ґудзики застібати назад. Здається, вона розсердилася на Переходовця, бо її обличчя вже не було погідне, а сам нахаба, певне, вибачався — покірливо схиляв перед нею чуба. Господиня перестала танцювати і сіла на стільця, а він ходив довкола, начебто чаклував. Очевидно, господині стало душно, бо волохата Гевалова рука простяглася до кватирки і, на превелику мою втіху, відчинила її. З отвору полилися звуки музики, запахи наїдків, упереміш із кислим духом вина і гірким тютюнового диму.

— Ти й так багато на сьогодні мав, — сказала господиня.

— Ах умовності! — нетерпляче сказав Гевал. — Господи, коли любиш, можна про цілий світ забути!

— Про світ можна забути, а от голови губити не варт, — резонно зауважила господиня і раптом уздріла мене. — Дивися-но, — сказала майже осудливо. — Він усе бачив!

8

Все ж таки я пропустив у цій історії дещо й важливе, зокрема Гевалову розповідь про себе. Сцена, яка пройшла переді мною, розкрила мені очі на дві речі: з одного боку, Переходовець хотів мою господиню одурманити (це ще треба перевірити, чи й справді сьогодні в нього день народження), а з другого, складалося так, щоб був частково одурманений і сам; моя господиня навряд чи не скористалася моментом і дечого в нього не випитала. Взнати про все я міг іще під час наступної зустрічі господині й Подруги, тож вирішив покинути свій пост на гілляці — там, за вікном, уже нічого цікавого не відбудеться. Мені ж хотілося обміркувати все, що я бачив та чув, а це я люблю робити не тільки лежачи — думки добре плетуться і в час неспішної ходи.

Отож я зістрибнув з гілки й подався на город, де були грядки полуниці і де виднілися саме зараз два круглих зади — дід та баба з сусідства вибирали ягоди. Посеред грядок стояла велика емальована миска, повна червоних, аж горіли, полуниць, а в руках діда й баби було по маленькій каструльці з довгою ручкою.

— А коту! — сказав мені дід. — Товчеш тут мені ягоди!

Це було несправедливо, бо я ступав, наче гранд-дама, високо підіймаючи лапи і безшелесно їх опускаючи. Мені було б навіть бридко наступити на якийсь слизяк — мав би відтак роботу злизувати потім кисло-солодкий сік, пристрасть до якого в людей мені незрозуміла.

— Я знайшла дві розчавлені ягоди, — сказала, не розгинаючись, баба. — Певне, цей кіт їх і потовк.

— А коту! — гримнув дід, але вже так, що я раптом підскочив, і, справді чавлячи ягоди, помчав геть од цих сердитих полуничників.

Я видерся на американського клена й озирнув світ. Ні, мій філософський настрій було безнадійно розладнано, отож я зайнявся простим спогляданням. Побачив кота із сусіднього двору із жахною фізіономією — він ішов, вульгарно виляючи задом, жерти на річці жаб. Як на мене, пристрасть до жабожерства у котів явище патологічне, через це й відчув я до того хлюста з сусідства глибоку зневагу.

Пленталося якихось двоє хлопчаків з руками в кишенях. Вони помітили мене, і за мент гостра каменюка прошурхотіла повз мою голову. Я притьма скотився донизу і вже звідти почув сердитий дідів голос:

— Чого це ти, зараза, мені каміння в город жбурляєш?

— Ша, дєда, — сказав один із хлопчаків. — Кота хотів з дерева збить…

— Я тобі дам кота! — закипів дід, і я пройнявся до нього повагою. — Шмаркачу ти сопливий!

— Ша, дєда! Не кип’ятись, бо лопнеш!

— І треба тобі з ними зв’язуватися? — звелася на грядках баба. — Твій це кіт, чи що?

Хлопці пішли вже геть, ледве соваючи ногами в закочених до литок джинсах.

— І що це тепера за діти! Ти йому слово, а він тобі двадцять!

— Охота тобі серце нервірувати! — сказала баба, знову згинаючись над грядкою. — Глянь оно, які ягідки, просто тобі на завидки!

— А воно й правда, — примирливо сказав дід, згинаючись і собі. — Скільки, думаєш, стара, ми з цього кусня візьмемо?

Я не став слухати, скільки вони візьмуть з цього кусня, — камінь, що просвистів біля мого вуха, і брутальна пересварка з юними варварами до решти зруйнували мій інтерполяційний настрій; я вирішив повернутися додому, сподіваючись, що Гевал уже покинув наш дім і я зможу затишно вгніздитися на своїй подушці, куди вже ніяка каменюка не залетить.

Обійшов кружка діда з бабою, щоб не розпалювати їхньої ворожості, тим більше, що лапи мої були таки липкі од розчавлених полуниць (учені свідчать, однак, що це не полуниця, а тільки садова суниця, але оскільки садовою суницею полуницю ніхто не називає, я теж називатиму ці ягоди полуницями); тут, у глибині двору, стояла собача будка, де спав здоровецький барбосюра; дід тримав його чомусь не

перед хатою, як усі люди, а в цьому закутку, де й курка не пробіжить та і я не маю великого бажання шастати. Барбосюра миттю мене почув і рвонувся з такою силою в мій бік, що я побоявся, аби ошийник не передушив йому горло; я став у бойову стійку, вигнувши колесом спину і наставивши трубою хвіст, а собака почав гавкати на мене з таким завзяттям, наче й справді наші предки у старі часи тяжко посварилися через якусь нікчемну грамоту. Дивно мені, що люди вірять іще в такі байки, антагонізм поміж псами й котами виникає через незлагоду нюхальних відчуттів, у нас зовсім інакше збудована regio olfactoria tunicae mucosae nasi[23], хоч, з другого боку, porus gustatorius[24] у нас майже тотожний; я певен, що й собака не відмовиться від ковбаси, хоча навряд чи їстиме сиру рибу — коти все-таки більше іхтіофатажні істоти. Отже, природа і створила ту дисгармонію: потові ферменти, які виділяємо ми, неприємні собакам, у той час як їхні ферменти бридкі нам.

Поєдинку між псом і мною не вийшло, він не зміг дістатися до мене через ланцюг, а я не був такий дурний, щоб підходити до цього брутального типа з нашийником і на ланцюзі. Зрештою, кожному птахові подобається своє гніздо, і я не буду висловлювати щодо цього якихось сентенцій.

Отож я подався собі геть, залишаючи псові можливість трохи погавкати, в його становищі це також розвага. Мені здалося, що я й так задовго блукав, навіть відчув голод, який не зле було б погасити, споживши вміст котроїсь із мисочок, а може, й випросити в господині чогось смачнішого.

Я не помилився, розраховуючи, що Гевал уже зникне до мого приходу, — в хаті були настіж розчинені вікна, а господиня гриміла посудом з такою енергією, аж я забоявся, що вона той посуд переб’є.

— Це ти, котику? — сказала вона до мене. — Не ходи в хату, там продув.

Я звів голову і нявкнув, звичайно, натякаючи, що незле було б їй гримнути дверцятами холодильника.

— З тобою повелися сьогодні немилосердно, — сказала лагідно господиня. — Вибач, така ситуація, — вона розсміялася, закидаючи голову з розпущеним волоссям.

Я вибачив, але за те не гріх би було хряпнути дверцятами холодильника. Через це підійшов до нього й потерся боком об його біле, холодне тіло.

— Ковбаски просиш, ласунчику? — майже заспівала господиня.

"Еге-ге!" — подумав я задоволено. Здається, прийшов той рідкісний момент, що його треба назвати ідилією. Вона витирає кухонним рушником руки, а через мить напакує мене ковбасою аж донесхочу. Тоді ми з нею почнемо кайфувати (перепрошую за новочасний варваризм): вона сяде в моє крісло, почне пестити мене й лагідно примовляти, а може, й поплаче; я від зворушення розімлію, і почну й сам трохи себе жаліти, і зможу безборонно всадити їй у стегно свої "пазурчики", і буде тепло нам та затишно, аби тільки та ковбаса, якої я напевне переїм, не збунтувалась у моєму організмі і не привела мене, кажучи по-науковому, до харчового виверження.

Я міркував так, одгризаючи шмат за шматом ковбасу, і натужно її пережовував, завертаючи голову набік, — передні зуби в нас для хапання, а не для жування, — і тої ковбаси було так багато, що я і в гадці не мав тікати, як робив це, коли потрапляла мені ковбаса до рота випадково; господиня ж моя стояла наді мною, співчутливо покивуючи, — була вона сумна, як мадонна. Жаліла мене і від того стала лагідна й добра, аж мені на мент зробилося жаль і її, однак увага моя була зосереджена на ковбасі, тому я не міг відповідати на її емоції, і то було зовсім не через мою егоїстичність.

Пізніше, розвалившись на колінах господині, яка сиділа в моєму фотелі, я вже міг розділяти її почуття й думки, хоч і тоді мені заважала важкота у шлунку. Я спокійно лежав і слухав господиню, яка розкривала переді мною душу.

— Потерпів, мій котику, — казала вона рівним, смутним голосом. — Але ти не знаєш, що таке людська самота! Такі ми чудні, жінки: часом самі кладемо собі на шию ярмо, а буває, що й рвемося до нього. Однак самота для нас, котику, гірше за ярмо. Тоді життя стає порожнє і втрачає глузд. Тоді у грудях така сіра вода полощеться, котику. Може, ми й погані, маленький ти мій, бо ми завжди невдоволені, але так нелегко знайти собі відповідну пару. Найчастіше йдемо за того, хто вподобає нас, а тоді переконуємо самі себе, що ми тих, котрі нас уподобали, любимо. А може, й справді починаємо любити. Сумно мені, котику…

Вона гладила мене, і кілька сльозин упало мені на бік. Я лежав нерушно: підступала під горло нудота від переситу. Однак цей момент був надто сокровенний, щоб міг дозволити собі неґречність. Потерплю, скільки мога, а коли господиня виговориться, дозволю собі вискочити геть. Tene quod bene[25], котику. Не руйнуй цієї святої хвилини двоєдиної єдності. Господиня смутна, котику, і це добре. Це значить, що той Гевал не запав їй у серце, але і виставити його за двері їй несила. Справді чудні ви, люди, з вашою самотою та смутком.

— Мені вже не двадцять років, маленький ти мій, — проказала господиня. — І я не можу легковажно відстороняти простягнені до мене руки, як робила це раніше. З літами, котику, ми стаємо розважливіші й поблажливіші. Але буває й так, котику, що розважливість наша — теж порожній звук.

Я муркнув, щоб підтримати бесіду, але нудота од того збільшилася, і я замовк. Господиня поклала мені на спину руку з гострим манікюром, фарбовані нігті боляче вп’ялися мені у шкуру.

— Якийсь він не такий, котику. Може, я помиляюся, але якась нещирість у ньому світиться.

Я тріпнув шкурою, звільняючись од її нігтів. Господиня зиркнула на мене й опам’яталася.

— Тобі заболіло, котику? Вибач!

9

Через кілька днів надвечір до нас не ввійшла, а вихором увірвалася Подруга.

— Ну, знаєш, твій кавалер добра цяця!

— Що таке? — аж поблідла господиня.

— Дай віддихаюся!

Я був зайнятий тим, що хлептав з мисочки якусь не зовсім до ладу зварену юшку. Відтоді, як до нашого дому почав учащати Гевал, чи пак Переходовець, кулінарна вправність господині погіршала, хоч мало б бути навпаки. Очевидно, відвідини Гевала надмірно подразнювали нервову систему господині, вона ставала неспокійна, а всі жінки, яких їсть неспокій, куховарки абиякі — про це свідчать і інші коти нашого кутка.

Тим часом Подруга віддихалася. Вона гепнула на фотель, аж він важко зітхнув, а я вчасно покинув несмачну юшку, щоб не пропустити з тої розмови ані словечка: хотів-бо надолужити прогаяне.

— Ну, не тягни! — підігнала Подругу господиня.

— Та я й не тягну, — озвалася, все так само важко дихаючи, Подруга. — Біжу оце од Мілки Кащенко, ти її знаєш…

— Це та, що працює на "Електровимірнику"?

— Еге ж. Так от, твій Володька теж там працює.

— Я це знаю, — тонко всміхнулася господиня. — Інженером з техніки безпеки…

"Чудово, — подумав я. — Є один факт із тих, що я не дослухав".

— Він сам тобі сказав?

— Авжеж.

— Це правду він сказав, — мовила гаряче Подруга. — Він працює там інженером, любить випити і за це діло має кілька доган. Загалом справи в нього кепські, його вже попереджали, що виженуть. Але це ще півбіди, лапочко…

Подруга промовисто подивилася на господиню, подивився на неї і я і вразився: сиділа бліда як стіна.

— Далеко ви з ним зайшли? — не зовсім скромно поцікавилася Подруга.

— Ти що? — обурилася господиня. — За кого ти мене маєш?

— Не дуже зарікайся! — буркнула Подруга.

— Так що ти довідалася? — спитала спокійним, майже крижаним голосом господиня. — Він жонатий?

— На жаль, лапочко, — зітхнула скрушно Подруга. — Жонатий і має дитину. Вірочку, п’ять років. Мала бути в них ще й друга, але він не захотів.

— Ну, ти справжній розвідцентр, — блідо всміхнулася господиня.

— Для тебе старалася, лапочко. Я то що? Я така, що з мене все, як вода, стікає. От за тебе серце мені болить.

Я засумнівався, щоб так дуже боліло серце в Подруги за господинею, але все на світі трапляється, навіть парадокси. Моє серце куди більше боліло за господиню, але хто в нас про це питає?

Моя володарка сиділа на канапі, неприродно виструнчена, обличчя в неї все ще лишалося бліде, а вуста втратили свою природну барву. Очі її потемніли, вона дивилася на Подругу, але, здається, не помічала її. Я сидів на підлозі, на зеленому килимі, і повертав голову то в бік господині, то в бік Подруги. Подруга дивилася на господиню, злегка похитуючи головою, і в її погляді було роблене, як мені здавалося, співчуття. Зрештою роблене воно чи ні, а було це все-таки співчуття, і тут я нічого Подрузі закинути не міг. Зависла таким чином між наших стін довга і гнітюча пауза, аж мені здалося на мент: наша кімната — це бомба сповільненої дії, яка зараз вибухне з неймовірним ляскотом, розірве усіх нас на тисячі клаптиків. Отож ми й сиділи так, наче приречено чекали на згубу, але оскільки все це було в моїй уяві, ніяка бомба не вибухнула. Господиня тільки похитала головою, а тоді з її вуст попливли ледь чутні слова:

— Він мені того не сказав. Багато, щоправда, про себе розповів: і про дитинство, і про навчання, і про роботу. Я сама кілька разів наводила його на цю тему, але він так зручно ухилявся. Знаєш, — вона струснула волоссям, — я вже ладна була повірити, що всі його слова щирі. Боже, почула б ти, як він тут співав коло мене, як співав!

Ну от, майже вся загублена інформація повернута. Подруга слухала господиню, як то кажуть, на два вуха і скрушно похитувала головою — очі її стали великі й печальні, а обличчя таке серйозне, що я знову засумнівався в щирості її співчуття.

— Що ж тепер робитимеш, лапочко?

"Авжеж, авжеж! — зирнув я на господиню. — Це мене цікавить також!"

— Що ж мені лишається робити? — сказала холодно господиня. — Виставлю за двері!

— А може б ти не спішила, лапочко? Хтозна, може, він і полюбив тебе?

— Щоб я розбивала чиюсь сім’ю? — тихо, але виразно спитала господиня.

— Сім’я сама може розбитися. Казала Мілка, що не дуже добре він з нею живе.

— Ну, знаєш! — аж встала господиня. — Мене б цілий вік сумління гризло. Окрім того, він на такій дрібній посаді, що, як вирахують аліменти, його платня стане нижчою, ніж у прибиральниці. Зрештою хай би й так, з цим би я змирилася: його зарплата і моя, сяк-так тягли б. Але він надто амбітний і дратівливий, от що мене найбільш турбує. Я вже бачила одного такого: постійне невдоволення, а відтак і в чарку починає частіше заглядати… А гіршого, як чоловік-п’яниця, я собі не уявляю.

Психоаналіз було проведено блискуче, і я з гордістю подумав: моя господиня достойна мати в себе такого кота, як я. Подруга, однак, не розділила мого захоплення:

— Ти така категорична, лапочко, — сказала вона. — Може, не варто ускладнювати?

— А може, й не варто! — засміялася негнучким сміхом господиня; в неї на обличчі зацвіли червоні плями, як завжди, коли вона хвилювалася.

— У наших з тобою літах, лапочко, — обережно й незвично м’яко повела далі Подруга, — вже й розвідними не треба гребувати.

— То й виходь за нього! — пирхнула господиня, і я аж на передні лапи звівся, так парадоксально прозвучала ця думка. Зрештою в цьому було щось і розумне.

— Та ти що, лапочко! — зовсім без обурення сказала Подруга. — Як можеш так жартувати?

Моя господиня встала з канапи, зупинилася серед кімнати, а тоді рушила рвучким кроком до Подруги. Взяла її голову й притисла до себе.

— Вибач! — сказала чемно. — Я не хотіла тебе образити. Бачиш, все так несподівано на мене звалилося — голова обертом іде. — Вона покрутила рукою біля чола, показуючи, як іде їй обертом голова.

Я задоволено влігся на килим, підгорнувши лапи. "Ну й ну, — подумав собі. — Оце так притичина!"

Але в цей мент я не дуже переймався болями господині, і знову-таки, не з егоїзму, а тому, що співчуття невідповідне моїй позиції: було б дивно співчувати господині в тому, що вона хоче виставити Гевала за двері, адже це моє найсокровенніше бажання. Єдине, що мене вражало, — дисонанс в її намірі і настрої: збирається вчинити такий жаданий акт, а смутиться. На жаль, не всі розумні людські вчинки супроводжуються

позитивними емоціями. "Non omnia posumus omnes"[26], — цілком резонно подумав я.

— Таку дурну балачку ми завели, — сказала господиня. — Він, щоправда, натякав, що хотів би зі мною вік звікувати, так я йому, бач, у серце впала, але оскільки в нього вже є жінка, з якою він вікує вік, ми про це забудем. Знаєш, чоловіки настільки звикли замулювати нам очі, що стають переконані: ми того не розуміємо й не бачимо.

Це було сказано непогано: я готовий був заплескати господині в долоні, коли б у мене вони були. Можна було б долучити для підсилення ефекту якусь латинську фразу, але, на жаль, моя господиня латинськими фразами не послуговується — це вже моя прерогатива. Подруга, почувши той афоризм, тільки знизала плечима, очевидно, не збагнула його сили.

— А коли він розведеться? Ти ж не приховуєш, що він тобі подобається?

Господиня знову сіла на канапу й обхопила руками голову, очевидно, вона таки страждала.

— Щось подобається, а щось ні, — пробурмотіла тихо.

— В жизні всігда так, лапочко, — не зовсім по-літературному сказала Подруга. — Ти що, хотіла, щоб він був ангелом з крильцями?

— Ми самі не ангели з крильцями, — сказала, все ще тримаючись за голову господиня. — Але в кожного з нас є в душі сакрамент, який годиться оберігати.

"Браво!" — хотілося вигукнути мені; коли вжила вона латинське слово, діло йде до розв’язки.

— Як ти сказала? — вибалушилася Подруга. — Сак… сак…

— Ах, це не має значення! — підвелася господиня, і обличчя в неї стало таке холодне, а очі такі сухі, що Подруга раптом і собі підхопилася, заусміхалася, втягла голову в плечі (мені навіть здалося, що в неї з’явилося щось на зразок хвоста, яким вона улесливо замахала) і рушила боком до дверей, начебто боялася, що господиня схопить її за коміра і викине геть, як викидав оце недавно мене Гевал.

Господиня не затримувала Подруги, та й навіщо, адже та сказала все. "Давай, давай, викочуйся!" — подумав я не вельми ґречно і зневажливо подивився, як покручує вона відвислим задком.

Господиня пішла її провести, і вони ще проспівали в сінях одна одній по кілька люб’язностей, тобто кілька банальностей, які мали засвідчити, що господиня зовсім не виганяє Подругу, а навпаки, буде рада, коли та її знову відвідає. Від себе Подруга засвідчила, що вона зовсім не вважає, начебто її виставляють за поріг, — їй давно пора додому, адже набралося у неї стільки домашньої роботи, що вона не знає, коли її і впорає.

Все-таки господиня замкнула вхідні двері, певне, на випадок, якщо Подруга надумає повернутися. Прийшла в кімнату до мене, і я здивувався, яке сумне стало її обличчя і як вона раптом змарніла а чи постаріла.

— Що, котику? — сказала до мене лагідно. — Давай-но трохи поплачемо, га?

Взяла мене на руки, сіла у фотель, і мені на голову впало кілька гарячих краплин. Я прищулив вуха, а господиня, притиснувши мене до грудей, тихо й печально плакала. Вона плакала так, що мені аж журно стало, і я принишк, хоч то не зовсім приємно, коли на носа тобі капають

сльози і коли тебе так сильно до себе притискають. Але, як сказав забутий грецький мудрець, за добро добром ми віддаєм!

10

Зима за вікном і справді починає попускати. Мені раптом приснився запах вербових бруньок, і дух той був такий свіжий, що я прокинувся. Крізь розчинену кватирку вливався весняний запах розбуджених дерев; з дахів капало, і той звук викликав у мене хвилю такої бадьорості, що я миттю опинився у кватирці, а що мені не хотілося стрибати між холодні водяні струмені, які спадали з даху, сів у кватирці, і на мене заструмувало лагідне тепло весняного сонця. Зимова сплячка скінчилася, я зрозумів це нагально, ще день — і в мені нестримно заграє кров. Тоді я рушу назустріч весняному теплу, запахам дерев та землі, що поступово звільнялася од снігу. Це виповнить мене щастям, а коли спадатимуть сутінки, я ставатиму, як це трапляється з нашим братом раз на рік, поетом і співаком водночас; з’єднаю в один всі поетичні розміри й ритми і складу пишну оду світові та землі. Спів мій набере такого тембру, такої пристрасті і сили, що людські голоси, навіть їхніх найкращих співаків, здадуться чимось недоладним — тої сили афекту, виразності й мелодійності не досягнуть вони ніколи. Поклик мій полине до надмірно збільшених зір у небі й упаде звідти на нашу околицю, і кожне сусідство почує його, а відтак почує все плем’я наше і, ніби на команду, пробудиться все водночас і покине свої тимчасові пристановиська, щоб згадати предковічні часи, коли були ми ще племенем нерозрізненим і мали єдині думки й помисли. Ми забудемо тоді про свою дочасну прив’язаність до людських кліток, енергія наша нарешті звільниться для нас самих, для чину святого, що не дає погинути нашому братові на цій планеті, — ми грядемо тоді у світ і про світ водночас забуваємо!

Єдине, що тримає мене вдома, це те, що я хочу довести до кінця, вивершивши її в думках, оповіджену тут історію, адже після весняного пробудження мені буде не до неї. Пізніше, коли я набуватиму витрачену енергію, можна буде зайнятися і телепатичною її передачею…

До речі, онде той чолов’яга, про якого я вже напевне знаю, що він писака. Дізнався я про це в досить звичайний спосіб: сидів він над річкою такий замислений, що я зважився підійти до нього зовсім близько. Його руки безживно звисали з колін, і мені одного позиру стало досить, щоб помітити на середньому пальці його правиці чималий мозоль, натертий ручкою. Він сидів на камені й дивився бозна-куди, а коли я продефілював перед його очима, не тупнув ногою, не кишикнув і не схопив грудки чи каменюки, як зробили б майже всі чоловіки грубої породи, і не покликав мене солоденько, як зробили б чоловіки породи м’якої. Він жив у собі, і, зирнувши йому у вічі, я побачив, що в зіницях його скачуть чоловічки і відбиваються краєвиди, зовсім не подібні до тих, на котрі він дивився. А оскільки бачити такі тонкощі в очах людини та ще здаля штука досить хитра, я й вирішив, що з цим чоловіком наш телепатичний зв’язок почався.

Он він іде. Важкий, а через те незграбний, простоволосий, хоч іще досить холодно, з великою люлькою в зубах; він димить, як комин, а його важкі черевики чавлять розталий сніг. Штани його по коліна забрьохані, і я подумав, яку б то втіху дістала моя господиня, коли б мала змогу приводити до ладу його одежу. Але в нього і в думці нема хоч би зирнути в бік нашого дому, я вже не кажу, щоб відчути весняний неспокій моєї господині. Ну, що ж, хай він собі йде своєю дорогою і хай відбиваються в його очах краєвиди, яких нема: наші дороги колись напевне перетнуться!..

Після аудієнції з Подругою, коли господиня нарешті дійшла погодженості в думках зі мною щодо Гевала, я вперше за весь час бажав, щоб Переходовець прийшов до нас швидше: хай би не пригасло її обурення і не притупився супротивний щодо нього запал. Передчував досить ефектну сцену і вже наперед планував, як би так повестися, щоб не бути вижбуреному в кватирку, — такої інформації втрачати ніяк не хотів.

Ми жили з господинею в одній кімнатці з окремим ходом, кухня з сіньми були до неї прибудовані, і звідти я навряд чи почув би розмову,

якої сподівався. Можна було б залізти на грубу, досить високу — Гевал туди не дотягся б, лягти там і спокійно перебути, але так високо я навряд чи дострибну, а коли б подряпався по стіні, господиня мені цього б не подарувала. До того ж куряви вона там не змітає, і, певне, осіло її стільки, що потім тиждень довелося б одмиватися. Найпростіше було б сховатися під стіл, але я боявся, що мене буде спіймано на зловмисних підслухах і виставлено геть без усяких церемоній; хоч, з другого боку, коли господиня увійде в афект, а Переходовець оборонятиметься, вони навряд чи думатимуть про мене. Улюблене моє місце ще у віці молодечому — під канапою — тепер не підходило мені через комплекцію: відомо, що з віком кожна істота набуває огрядності, і це стосується не тільки людей. Тут мені впала у вічі книжкова шафа, всередину я залізти не міг, а от нагорі… там лежав грубий том якогось словника (була то, здається, книга, мною не освоєна) — на ньому можна було б влаштувати собі непогане ложе і вдати, що я солодко сплю, використавши при цьому досвід тих котів, які ловлять мишей, прикидаючись при цьому мертвими. Єдина небезпека цього методу була в тому, що я міг по-справжньому заснути і пропустити всю розмову; тут треба було сподіватися, що гострий інтерес до цієї історії не дозволить мені так схибити. Коли ж вдаватиму, що сплю, і господиня, й Гевал навряд чи на мене зважатимуть, адже ареною нашого змагання завжди був фотель і йшлося в основному про право його посідання. Отже, щоб виконати задумане, мені треба поступитися, не вдаватися, хоч як приємно це чинити, до скарифікації, знайти собі місце для спання, так би мовити, відсторонене, і тоді я de plano[27] зможу задумане діло виконати. Треба тільки залягти у ту начебто непробудну сплячку заздалегідь, відтак не буде вже аніякісінького приводу викидати мене з помешкання…

І ось жаданий день настав. Переходовець зайшов до нас у сніжно-білій сорочці, зуби його блищали, як порцеляна; він навіть не помітив, що господиня моя насурмлена, і схилився, щоб її поцілувати. Господиня, певна річ, одмахнулася від того поцілунку.

— Ах, перестань! — сказала вона. — Сідай, поговорити нам треба.

Гевалове обличчя миттю втратило безтурботність, зуби погасли, а усмішка зникла.

— Щось сталося? — спитав він, сідаючи у мій фотель.

Господиня подивилася на нього — на жаль, я бачив її в спину і описати погляду не можу — й запитала тихо:

— Ти мені про себе все розказав?

— Уже довідалася? — скривив вуста Переходовець.

— Як бачиш. Для чого, скажи, вся ця комедія? Хочеш зірвати квіточку?

— Ти що, мені не віриш? — схопився Гевал і заходив по кімнаті. — Ну, гаразд, я жонатий, але що ти про це знаєш? Чи знаєш, що в мене з тою жінкою немає нічого спільного, що в мене з нею не життя, а мука, що я щоразу приходжу в той дім, як на тортури?.. І от я зустрів тебе — мені навіть світ засвітився. Ти для мене стала чимось таким гарним і привабливим, що я не можу від тебе відступитися. Але скажи тобі при першій зустрічі, що я жонатий, як би ти зреагувала? Ну, сталася помилка, то й сталася… Я візьму розлучення, і ми з тобою одружимося…

— Коли вона тобі не подобалася, навіщо її брав?

— Дурний був, то й узяв.

— Хочеш стати вдруге дурним?

— Ах, Танечко, — з мукою в голосі сказав Гевал. — Хіба не знаєш, як це буває у молодих хлопців? Спокусився, а тоді пожалів.

— Мене ти теж хочеш пожаліти?

— Я на тобі не спокусився.

— Ще чого бракувало! — сказала господиня й повернулася до мене в профіль. Обличчя її було бліде, а ніздрі тремтіли.

— Я тобі не буду влаштовувати сцен, — мовила вона тихо, — тут, мабуть, помилилась я. Іди, будь ласка, з моєї хати і забудь, що ми знялися.

Її голос був такий тихий, що я ледве розібрав слова. Ні, за вікном такого шепоту не почуєш!

Гевал зупинився серед кімнати, обличчя його було червоне, наче варене, тремтячими пальцями він почав застібати на сорочці горішній ґудзик, що розстебнувся од різкого поруху.

— А коли я тебе, Танечко, люблю? Коли в мене на тобі світ клином зійшовся?

Господиня звела голову, і хоч я не бачив її обличчя, був певен, що очі в неї повні сліз.

— Навіщо ти мене мучиш? — спитала так само тихо. — Солодко тобі мене мучити?

Я вже не міг витримувати нейтралітету. Щоб там не було, а я повинен піти на захист господині. Не можу дозволити, щоб її мучили; через те я перестав удавати, що сплю, притьма зіскочив на стіл, а звідти на підлогу.

— Знову цей кіт! — озвався роздратовано Переходовець.

— Це мій кіт! — відказала з притиском господиня. — І я вже не дозволю тобі з нього знущатися! Ходи, Манечко, до мене.

З переможним виглядом я стрибнув господині в поділ, і її руки почали ніжно мене гладити.

— Хочеш, розповім, як я живу з тією жінкою? Яке в мене, в біса, подружнє життя?

Господиня похитала головою.

— Це все даремно, Володю, — сказала майже лагідно. — Зробиш мені милість, коли підеш од мене.

— А коли не піду?

— Підеш! — сказала твердіше. — Міг би вже помітити: я з тих, що не надаються до гри.

— Значить, проганяєш?

— Значить, проганяю, — так само твердо сказала господиня.

"Вона молодець! — подумав я, гордо, на все горло, помуркуючи. — Така драматична сцена, а вона спокійна, наче сфінкс. Як уміло виставляє його за поріг!"

Переходовець, однак, не хотів так легко викидатися. Зупинився в дверях і повернувся до нас.

— І все-таки я не хочу, щоб ти думала про мене погано. Хочу дійти з тобою порозуміння.

— Я про тебе не думатиму погано.

— Дозволь мені приходити?

— Ні! — тихо, але безапеляційно сказала господиня.

— А коли розлучуся?

— Коли розлучишся, тоді видно буде, — сказала господиня, і я пильно на неї подивився: вона що, хоче все вернути? Однак очі в неї й досі були повні сліз, а вуста здригалися.

— До побачення, кохана, — ніжно, аж у мене шкіра отерпла, сказав Переходовець. — Я до тебе обов’язково прийду.

— Бувай! — коротко й сухо відповіла господиня.

11

В описаній тут ситуації господиня трималася якнайкраще, хоч і зробила одну тактичну помилку, через яку ця історія не може ще закінчитися: виставивши так ловко Переходовця за поріг, вона таки не позбавила його можливості повернутися, а це, хоча й не змінило конечного результату цієї історії, надало їй зайвої ускладненості, і без афектації не обійшлося. Зрештою пом’якшити свою категоричність господиня мала підстави — це робило не таким гострим її чергове розчарування, адже, як сказав ще один безіменний грек чи римлянин: надія велика дурисвітка, хоча й без неї каші не звариш. Облуди простимі й нашому братові, й людям, бо так ми полегшуємо собі сприйняття несподіванок у майбутньому. Але годі не признати, що це був таки послаб, а за кожен послаб, як відомо, треба розплачуватися.

Щось таке плелося мені в голові того вечора, коли Гевал пішов, а ми знову залишилися самі. Цього разу господиня не плакала, але була

цілий вечір така заморочена, що безцільно блукала по хаті, забула дати мені повечеряти, а тоді раптом зібралася й кудись подалася, можливо, до Подруги, бо рушила, як побачив я з кватирки, тією дорогою, якою приходила до нас і Подруга. Цей її порив зрозумілий: лишатися на самоті після такої сцени, яка тут розігралася, випробування нелегке, і я господиню не осуджував. Погано тільки, що вона не нагодувала мене, але така неуважність траплялася й раніше, тож я, марно потикавшись у бездоганно вилизані мисочки, зважився піти потертися біля діда й баби, котрі жили в другій половині цього дому: часом на них находила благість, і вони уділяли мені якийсь нікчемний шматок. Найбільше мене приваблювали голівки смаженої риби, цілої риби вони мені майже не давали, хіба б яка випадково упала на землю — дід був рибалкою, і риба у них, не так, як у моєї господині, смажилася часто. Я подався у бік вимощеного цеглою дворика і похвалив себе за інтуїцію — старі сиділи надворі за столом і неспішно оббирали рибу з кісток.

— Турбувався, що кота нема, — сказала не без сарказму стара і жбурнула мені під стіл кілька голівок.

— І без кота не пропали б, — відказав дід, маючи на увазі голівки. — Собаці віддав би.

— Цей твій собака стільки жере, що свиню можна було б вигодувати.

— А де його дінеш? — відповів, обкусуючи рибину, старий. — Та й польза од нього є. Гавкне пару разів — і злодіяка у двір уже не полізе.

Я зі смаком їв голівки. Старі кидали їх мені методично, в міру того, як з’їдали рибу. Цей ритм якраз мене задовольняв: тільки-но ковтав пережоване, як під ніс падала нова голівка. Окрім того, розмова старих поступово почала мене зацікавлювати.

— Той і сьогодня приходив, — сказала баба.

— Це вже, мабуть, заміж піде. Бач, і кота не нагодувала…

— Хтозна чи й піде. Казала Буймустручка, що той жонатий.

— То чого ж йому од неї тра?

— Чого тра, чого тра? Сам луччий був? — обурилася стара.

— Дуже я тягався по молодицях.

— А Сонька?

— Ну, раз було, то треба мені цілий вік очі піском закидать?

— Тобі закинеш, — сказала стара. — Щось скоро він сьодні пішов.

— Мо’, горшки побили.

— Та ні, тихо було. Я б почула.

— Це коли б вона заміж вискочила, — сказав дід, — то й нам неудобство було б.

— Чого неудобство?

— Діти пішли б, у ягоди почали б лазить… Став тоді паркана, бо вони дідька лисого поставили б…

— Е, коли там ті діти. Он вона знову вилила помиї нам під город, — мовила стара.

— Треба сказать, — відповів дід і гикнув. — Я їй так і скажу: хай свинюшника мені під вікнами не розводить…

Вони більше не кидали мені під стіл голівок, та й з’їв я їх стільки, що мене аж занудило; розмова перейшла до цін на полуниці, а що це предмет для мене нецікавий, я подавсь у рідні пенати, щоб передрімати: на сьогоднішню ніч призначив собі походеньки по сусідствах.

Господиня моя виявилась вже вдома. Вона відразу покликала мене й налила молока, але я те молоко тільки понюхав — після риб’ячих голівок пахло воно мені бридко, — відвернувся й поплентався до фотеля, бо страшенно захотів спати.

— Розбалуваний ти, Маньо, — сказала господиня, і голос її видався мені надзвичайно сумним. — Оце не дати тобі кілька днів їсти, то й сухий хліб смакував би.

Це була правда, але умоглядна: я не володів засобами, щоб оповісти їй про риб’ячі голівки і про те, що молоко після риби пити не зважилася б і вона, коли б не хотіла, щоб шлунок її збурився. Зрештою коли б і міг, не оповів би я про риб’ячі голівки і з іншої причини: господиня, котра таки добре мною опікувалася, була б неприємно вражена, довідавшись, що я вряди-годи побираюсь у діда й баби, — між ними, як це звичайно буває між близькими сусідами, були натягнуто дипломатичні стосунки. Така властивість людського існування непомірно мене дивує: маючи тенденцію з’єднуватися для життя родинного, вони, як і ми, до речі, часто до близького сусідства ставляться вороже. Знову ж таки, маючи сусідську непримиримість, вони складають, як доводилося мені читати, спільноту кутка чи й вулиці, міста чи й держави — обшири, які уявити мені важко.

Я міркував про це, вмостившись у фотелі; перед сном корисно дати хоч малу гімнастику мозкові. Вже сутеніло, і в кімнаті плив синій, прозорий присмерк; можливо, саме він прикликав сюди господиню. Вона підійшла до мене, взяла на руки, сіла у фотель і тяжко задумалася. Сиділа майже нерухомо в сутінку, самотня й печальна, я б дав собі лапу одрубати, що думала вона про Переходовця, а може, просто про складні

житейські перипетії; обличчя її в тому сутінку було таке зворушливо гарне, що, хоч я і маю інші естетичні поцінники, годі було того не помітити. Отож мені подумалося крізь дрімоту: а що, коли б мав я казкові антропогенетичні якості? Тоді, можливо, постав би перед нею прегарним парубком і знайшов би, як її утішити. Однак про такі перетворення можна тільки прочитати у книжках: хоч би як там хто старався, а з власної шкури вийти живій істоті годі; через це я тільки й міг, що помуркати й потертися об її руку, але сьогодні вона була незвично заціпеніла і не мала охоти зі мною гратися. Я уже дрімав, через що втрачав відчуття реальності: мені здалося, що господиня моя перетворюється на камінь, що вона стала така ж холодна, і коли я не розплющу очей, так воно справді й станеться. Я з натугою роздер повіки і раптом вразився: у сутінку, як два самоцвіти, горіли її сині чудові очі, і не було в тих очах ні сліз, ні сміху, а тільки той-таки рівний, холодний і напрочуд печальний вогонь.

12

Через кілька днів у нашу хвіртку ступила маленька, тонка жіночка з великими, трохи перестраженими очима на дрібному личку. Я сидів тоді на дубовій гілці, по-філософському оглядаючи світ, а що жіночка була мені незнайома, спершу не зважив на неї, запримітивши тільки оті незвично побільшені її очі. Господиня моя в цей час домивала дошки ґанку, які після миття свіжо й гарно засвітліли прожилками. Жіночка несміливо зупинилася біля господині.

— Вибачте, — сказала вона неголосно. — Чи не ви Тетяна Платонівна?

— Я, — розігнулася біля порога господиня.

— Вибачте, — знову сказала жіночка. — Я Леоніда Поліщук, дружина Володимира Поліщука.

— Ах, це ви? — утерла з лоба піт господиня. — Чогось хотіли?

— Мені дуже незручно, — зовсім тихо сказала Леоніда, — але я хотіла б побалакати з вами.

— То прошу! — зробила досить холодний жест господиня, і я це сприйняв як запрошення і для себе: таку розмову пропустити я не міг. Стрибнув притьма з гілки на город, вибивши в ньому ямку, і не встигла Леоніда витерти біля порога ноги, як був я уже в хаті; звісно, лап я не витирав, хоч добре замастив їх землею. Однак нагальність справи вибачала таку мою нечупарність — я аж тремтів од цікавості. В моєму розтривоженому мозкові вже миготіли картини жіночої баталії, і для застороги я чкурнув під стіл, щоб на всякий випадок мати сякий-такий прихисток та й на очі не дуже налазити.

Господиня увійшла в хату перша, а за нею несміливо переступила поріг Леоніда.

— Мені дуже незручно, — сказала вона тим-таки дитячим, трохи зляканим голоском. — Але все це так раптово звалилося на мою голову!.. Я довго зважувалася, перш ніж прийти до вас; знаєте, така дурна ситуація, — вона смикнула утлим плечиком, — і нелегко мені, повірте. Всі про вас так гарно говорять...

— Сідайте, — перебила її господиня і показала на мій фотель. Мені це, як завжди, не сподобалося: замість належати виключно мені, цей фотель стає сідалиськом для всіляких прийд.

Леоніда сіла на самий кінчик фотеля, аж дивно було, як вона на тому кінчику тримається.

— Знаєте, ми по-всякому жили, — озвалася знову Леоніда, і її дитячий голосок став трохи плаксивий, а трохи сумний. — Він важка людина: то йому те, то йому се. Я годила, самі знаєте: дитина, сім’я,

хочеться, щоб усе до ладу було. А це приходить — і як сніг мені на голову: не хочу з тобою жити, знайшов кращу.

— Хто вам сказав, де я живу? — спитала холодно господиня.

— В людей допиталася. Знаю, що він уміє брехнуть і памороки добре забиває, то от і прийшла.

— І що від мене хочете?

Леоніда подивилася на господиню розширеними очима, і було в них стільки страху, жалю, прохання й приниженості, що я аж зажмурився — щось, наче терпуг, деронуло мене по нервах.

— Одступіться, Тетяно Платонівно, від нього. Ви така гарна, освічена, ви кращих собі знайдете. Та й не будете ви з ним щаслива. Вже як я йому годжу, а вгодити не можу. Спершу він як масло був, а прожили півроку, то чого тільки не натерпілася! А як народила дівчинку, не хотів з лікарні забирати: йому, бачте, хлопця хотілося. Помалу й випивати почав…

— То, може, між вами любові не було?

— А чи не через любов я все це терплю? — сказала Леоніда, і в очах у неї засвітилося дві сльозини. — Спершу він мені руки цілував, квіти носив, такий був, хоч до рани прикладай. Отож і вирішила: піду за нього, хоч всяке люди казали. А чи багато мені хотілося: злагоди й любові…

— То чого ж вам терпіти таку муку? — так само холодно спитала господиня. — Дитину маєте, розійдіться й живіть собі спокійно.

Великі сльози покотилися з Леонідиних очей.

— Це легко сказати, — мовила вона, хлипаючи. — А сім’я? А дитина без батька? Надивилась я на цих дітей без батьків. Серце кров’ю обкипає, коли подумаю, що ростиме вона сиротою при живому батькові… Я вас дуже прошу, — склала вона молитовно руки. — Хочете, отут перед вами на коліна впаду! Одступіться, Бога ради! Не руйнуйте сім’ї! Коли б не ви, він перебісився б, переграв і знову заспокоївся б. Молю вас, дорогенька! Ну, не зла ж ви людина, не зла!

— Заспокойтеся, жіночко, — все так само сухо сказала господиня. — Заспокойтеся, бо я разом з вами заплачу… Він ходив до мене, але я тоді не знала, що він жонатий.

— Брехав, значить? — вражено прошепотіла Леоніда, і її очі покругліли.

— Брехав! — усміхнулася сухо господиня. — Коли ж я те взнала, відтоді він мого порога не переступав.

— Дякую вам! — зчепила руки Леоніда. — Так йому й треба, котові поганому, хай не відбивається од дому!

Я аж пирхнув під столом. Порівняти Гевала з котом — трохи засмілива метафора, після цього Леоніда навіть не такою симпатичною мені здалася.

— Нікого і ні в кого я відбивати не збираюся, жіночко, — встала моя господиня, очевидно, даючи зрозуміти суперниці, що розмову закінчено. — Але дивуюся й на вас: скільки розказали про нього поганого, а тримаєтеся, наче реп’ях…

Леоніда теж уже не сиділа. Стояла перед господинею, як школярка, смиренно опустивши руки.

— Така вже наша доля жіноча! — зітхнула тихенько.

— Собача це доля, а не жіноча! — розсердилася раптом господиня. Леоніда блимнула на неї вражено очима, але не сказала нічого, тільки понурилася.

Я побачив, що в моєї володарки дрібно тремтять ніздрі, а пальці вона нервово сплітає. Зависла пауза, й була вона така негнучка, що я аж заворушився під столом.

— Що це там у вас? — злякано спитала Леоніда.

Господиня підійшла до столу й закинула скатірку. Леоніда, однак, до мене цікавості не виявила (певно, підозрювала, що під столом заховався її чоловік), знову подивилася на господиню, і її голос зламався:

— То ви відступаєтесь?

— Будьте спокійні, жіночко, — сказала з гідністю господиня. — Я не така голодна, щоб спокушатися на всяке лайно!

Це було сказано грубувато, але й сильно. Порівняння навдивовижу точне — я думав про Гевала так само. Моя господиня все-таки здатна на героїчний чин: як велично вона виглядає поруч з цією жалюгідною особою. Леоніда не стала добиватися од господині більших запевнень, а вислизнула з кімнати, навіть не попрощавшись, — несло її, наче на щасливих крилах. Я мовчки поспівчував їй і послав навздогінці найтепліше благословення.

— А ти все на підслухах? — схилилася до мене господиня. — Іди сюди, поганий котище!

Обличчя в неї було лихе, як це рідко буває. Вона схопила мене раптом за загривок, і за мент я летів у кватирку.

— Бридота! — сказала за моєю спиною господиня, і я здивовано завмер у повітрі. — Несусвітня бридота!

Я впав на город, аж щось кавкнуло в мені. Стало раптом сумно й безрадісно, і вперше, відколи тут живу, захотілося мені покинути цей дім. Але все-таки я стримав гнів: хіба не випадало мені радіти з тої ситуації? Моя господиня, здається, остаточно відшила Гевала, навіть слово дала, що так учинить, а те, що на когось мала вилити гнів і роздратування, теж не повинно дивувати: при незгодах завжди дістається істотам найближчим. Я ж найближчий тепер до господині, отже, зрозуміло: зірвала вона серце на мені. Оближися, котику, і заспокойся. Для цього можеш навіть перефразувати Леонідину фразу, яку вона проголосила, тяжко зітхнувши. Отож зітхни і скажи: "Така вже доля наша котяча!"

13

З цього моменту й почалися найгостріші пристрасті, що їх судилося пережити героям цієї історії, і я поспішаю запам’ятати їх, бо сьогодні підходила до нашої хати Мурка із сусіднього подвір’я і трохи поспівала біля мого вікна. Я ще не був наладнований на таку зустріч; навіть не вибрав подумки двору, куди мав би вчащати, аж воно вирішилося само — не я пішов до сусідів, а Мурка до мене. Я не вигукну при цьому фарисейського афоризму про часи і звичаї, як це зробив би якийсь гевот, навпаки, відчув радість і вдячність — це свідчило на Мурчину користь. Погано було тільки, що вона з’явилась удень, саме тоді, коли я перебував у стані глибокої задуми, але весна не питає в живих істот, приходити їй чи ні, — весна іде! Я вже збирався вистрибнути в кватирку, але ж дід із сусідства, невідомо чим роздратований, жбурнув у Мурку старим черевиком, і та дременула з нашого обійстя з швидкістю стріли. Я зважив, що це голос долі, і знову вмостився на подушці, додумуючи до кінця історію, — її треба закріпити мені в мозку, щоб не вибили її звідтіля відомі весняні катаклізми. Зрештою я мав заощаджений час: цьогорічна обраниця моя була вже знайдена, і мені не доведеться блукати як неприкаяному від двора до двора. Ясна річ: коли Мурка зважилася

прийти до мене раз, прийде і вдруге, скільки б у неї черевиків не кидали; мені ж лишається лежати і міркувати над тим, що відбувається довкола…

Так от, всі ми чекали тоді приходу Гевала; всі ми — це я, господиня і дід з бабою. Баба, виявляється, запримітила Леонідин прихід і чула навіть, як та себе називала, — вони обговорили цю ситуацію з дідом за вечерею (знову їли смажену рибу) і сподівалися тепер, як сказав дід, "кумедії". Я не зовсім збагнув, яка може бути з того "кумедія", але терплячий свого діждеться. Господиня моя, щоправда, зовсім не сподівалася "кумедії", бо відколи пішла від нас Леоніда, вдалася до оборонних заходів, наче готувалася відбити ворожий натиск. Вона накупила й забила харчами холодильник; виходячи з дому, щоразу озиралася навдокіл, а заходячи, не забувала зачинити двері. Мені для вільного входу-виходу залишалася кватирка, і я виключно нею користувався, аж забувати почав, що можна ходити і через двері. Моя господиня тепер не плакала і не проголошувала переді мною емоційно-натхненних монологів, од чого я відчував деякий жаль; була вона нині, як брила льоду, і ставилася до мене з холодною неувагою: не пестила, а їсти давала вряди-годи, хоч я звик приймати їжу в призначений час, дбаючи про своє здоров’я і силу. У цей період, який ми умовно назвемо "напівоблогою", частіше почала приходити до нас Подруга, інколи вона лишалася й на ніч, що вже зовсім мені не подобалося, бо Подруга уві сні хропла. Господиня була саме у відпустці, і Подруга, певне, також пішла у відпустку, бо почала з’являтись у нас і вранці, і вдень, і ввечері; мені навіть почало здаватися, що цих подруг не одна, а кілька — цілий табун коней, як зазначив я не без озлобленості. Через таке часте перебування Подруги в нашому домі хатнє повітря почало набирати кислого духу, і хоч який я був прив’язаний до господи (належу до котів домосидних), однак змушений був більше часу проводити не вдома, а на гілці дуба: починав побоюватися алергії — анафілаксії чи ідіосинкразії, чого мені хотілося найменше.

Активні охоронні заходи моєї володарки примушували мене бути насторожі, адже я не забув котожерських Гевалових нахвалок, окрім

того, з отієї нової для мене книги на шафі, а це була книга історична, я довідався, що в давні часи люди, перебуваючи місяцями в облозі, таки поїдали своїх котів та собак. Того, що з'їсть мене господиня, я не боявся, було б це чимось неймовірним, але це здатна зробити Подруга, яка через надмірно часте навідування нашого дому теж може бути "застукана" тут.

Гевал з'явився через тиждень. Він був, кажучи мовою історичної книги, без тарчі, волочні, троків та поворозів[28], хіба що за ощіп чи волочню хтось би прийняв розкішний букет білих лілей — квіти, які найдужче любила моя господиня. Переходовець ішов у білій тенісці і задоволено помуркував, начебто й справді хотів уподобитися нашому братові. Господиня в цей час була сама; Подруга, відсидівши в нас аж три години, побігла розважитися в інше місце. Я сидів у цей час на гілці дуба і, як тільки Гевал підійшов до наших дверей, побачив, що у вікні, за яким жили дід та баба, ледь-ледь відхилилася фіранка і з-за неї визирнули чорні бабині очі. Кватирку у баби було передбачливо відчинено, отже, все для споглядання "кумедії" було приготовлено як слід.

Переходовець смикнув двері і пересвідчився, що вони зачинені. Однак не втратив доброго гумору і досить енергійно постукав, а тоді ще й погукав, щоб господиня не переплутала і не подумала випадково, що це знову прийшла Подруга (до речі, Подруга стукала умовним стуком). Я не так почув, як відчув: господиня вийшла в сіни; Гевал при цьому нетерпляче затанцював, я навіть неясно почув її голос, але через двері та відстань не розібрав, що вона там сказала. Переходовець від тих слів кинувся на двері, наче хотів пройти крізь них, як один із героїв Марселя Еме.

— Послухай, Таню, послухай! — голосно сказав він. — Нам треба з тобою переговорити, вже все владналося…

З-за дверей щось неясно пробубоніло, і Гевал, як особа темпераментна, щосили гупнув об двері кулаком. Бабине око за

фіранкою звузилося, а тоді й поширшало. Гевал безпорадно озирнувся і, волочачи букет лілей, наче віника, побіг до вікна, яке було сліпе й глухе, навіть кватирка, завжди відчинена задля мене, була щільно запечатана. У дворі, вимощеному цеглою, неподалік вікна стояв, наче пам’ятник, дід і спокійно смалив цигарку — Гевал, однак, був настільки збуджений, що діда не помітив.

— Слухай, Танечко, ну, слухай, рідна, ну, мені треба поговорити з тобою, ну, відчини, я тебе прошу. Ну, не з’їм я тебе!

Од частого Гевалового "ну" мені аж барабанні перетинки почали боліти: чуття мови у мене все-таки розвинене! Зрештою, розкидав Гевал оті свої "ну" даремно: відповідала йому з вікна гробова тиша.

Мені навіть стало трохи шкода Переходовця, стояв він там, під вікном, із непотрібними тепер квітами, як лицар сумної вдачі, а всі лицарі сумної вдачі, як на мою думку, жалю гідні (можна писати цей зворот і разом — жалюгідні). Здалося мені, що теніска в нього вже не така сліпучо-біла, а добряче-таки прим’ята, квіти посхиляли безпомічно голівки; Гевал позирнув на них і раптом, різко змахнувши рукою, почав трощити об паркан. Одкинув побите бадилля і затарабанив щосили у вікно.

— Слухай, ти! Відчини, бо гірше буде!

Він несамохіть озирнувся і побачив стоїчно-непорушне дідове обличчя. Це його, здається, протверезило, він стиснув кулаки, аж пальці захрумтіли.

— Стривай, я ще до тебе доберуся! — сказав погрозливо і пішов до хвіртки; я помітив, що на обличчі в нього заграли жовна, а очі зробилися вузькі й маленькі. Я принишк на гілці, щоб не привернути, боронь Боже, під цю хвилю його уваги, — тут уже напевно запахло б смаженим…

Облога, таким чином, почалася. За середньовічними законами моїй господині годилося б зараз заготовляти окріп, запастися камінням (смоли вона могла б позичити і в діда), а потім при нападі пускати все те у діло. При добрій її вправності Гевал навряд чи вистояв би, хай тільки кварта окропу чи кипню-смоли вилилася б йому на голову. Але дія відбувалася у двадцятому столітті, і такі ефективні способи самооборони чомусь тепер вийшли з ужитку — господиня мусила покладатися на міцність модерного замка і, що вже зовсім ненадійно, шибок. Лише вряди-годи із самооборонних засобів вживається тепер кислота, але її використовують здебільшого жінки проти жінок при непогодженості у справах кохання — я чув одне таке оповідання від рябої Катьки, яка збирає біля свого двору щовечірні бабські посиденьки (в самої рябої Катьки обличчя було також помережене загадковими знаками — чи не було у тій її оповіді моментів автобіографічних?).

На жаль, я не знав, як почуває себе господиня, була вона наглухо замкнена, і я не міг пройти до неї навіть у кватирку, хоч Гевал навряд чи зміг би через неї проникнути всередину, бо ледве я пролазив. Про настрої й думки господині я міг тільки здогадуватися: мені навіть здалося, що вона сидить у замкненій хаті з кам’яним лицем, хоч могла під цю хвилю й плакати.

Не встиг Переходовець сховатися з очей, як прибігла перелякана, а може, просто збуджена Подруга і застукала умовним стукотом у вікно. Я миттю зіскочив з гілки і хотів прошмигнути у хату разом із Подругою, але двері немилосердно зачинилися перед моїм носом, і я знову опинився у становищі відстороненого обсерватора; зрештою зараз і спостерігати не було чого. Я, однак, метнувся до кватирки, в надії, що їм треба буде впустити свіжого повітря, але кватирка була так само щільно зачинена, наче оборонялася господиня не тільки від Гевала, а й від мене. Це ображало, бо я відчув у шлунку перші позови голоду — настала-бо година підвечірку. Але господиня про мене й думати забула, тож я, щоб використати тимчасовий перепочинок, поки знову з’явиться Гевал, а з’явитися він мусив конче, помчав на дідове подвір’я, звідки

апетитно запахло смаженою рибою. І справді, дід сидів за столом і наминав ту рибу, а баба розіп’ялася на одвірку і чомусь риби не їла.

— Ну, що ти там чув? — начебто знехотя спитала баба.

— Дуже грозився на неї, — сказав, жуючи, дід, і я теж почав під столом жувати. — Почекай, він ще їй вікна прийде бить.

— А воно не мішало б! — озвалась стара, і голос її раптом з низького буркітливого став тонкий і писклявий. — А то таке вже важне, так воно ото ходить! — Стара засмикала в прочілі тулубом, аж дід не витримав і зареготав. — Так воно ото із себе скромницю представляє, ой-ля-ля! А сама таке, що й тьху!

Мені годилося б обуритися за свою господиню і перестати їсти ці смердючі недогризки, адже все сказане бабою було погноєм її злостивості, чи, сказавши не так бароково, виливом її жовчності; я й обурився, але зважив за раціональне все-таки голівки доїсти і вже тоді зневажливо покинути це нечестиве місце, адже сказано в якійсь давній книзі (знаю це з цитування), щоб чистий серцем не йшов на раду нечестивих. Отож я доїв ті голівки і таки подався з ради нечестивих геть. Погано в цій ситуації було тільки те, що моєї демонстрації старі не завважили.

— Гадаєш, він знову сьогодні прийде? — спитала стара в мене за спиною.

— А мені що з того: капшук грошей додасться, чи що?

— Ти там не дуже лізь її захищать, а то ще шию зверне, чого доброго!

— А як убийство він тут соділає? — озвався трохи сердито дід. — Ще й мене до отвєственності притягнуть.

— Притягнуть, коли будеш втручатися, — резонно зауважила стара, і я вже не почув дідової відповіді, звернув-бо за ріг.

З нашого двору швиденько чимчикувала Подруга, вона вряди-годи озиралася, наче щось у цьому подвір’ї нашкодила.

Вікна й двері мого мешкання були так само щільно позапечатувані.

14

Гевал таки прийшов до нас того вечора. Западали вже сутінки, і я побачив його постать на сірому тлі дороги. Ішов, похитуючись, начебто його водило, а в людей здебільшого такий стан буває тоді, коли вони вживуть чогось хмільного, — така ж слабкість у Переходовця, як уже відомо, була. Я сидів на тій-таки гілці дуба, господиня моя була замурована у власнім домі, баба поралася в себе в хаті, а дід ніс од колонки повні відра. При такій мізансцені і почав розвиватися черговий акт цього маленького вечірнього інтермеццо.

Гевал не помітив необачно кинутої кимось на дорогу гілляки, перечепився й мало не простягся на землі. Але зробив кілька хитромудрих піруетів і з перекривленим обличчям почав мацати себе в тих місцях, де містяться в чоловіків кишені. Штани там віддувалися — в одній і другій кишені було по пляшці, і Гевал, певне, злякався, що міг котрусь із них розбити. Він чортихнувся, але був настільки завбачливий, що ту гілляку, об яку перечепився, підібрав і відкинув до паркана, очевидно, на той випадок, коли повертатиметься назад. Після таких маніпуляцій він увійшов у хвіртку і похилитався по стежці до наших дверей. Як і першого разу, в бабинім вікні відхилилася фіранка, а дід уже встиг поставити відра з водою, і в нього в роті красномовно зацвіла цигарка, од якої вряди-годи здіймалися сиві покручені пасемка.

— Танько, відчини! — сказав досить мирно Гевал і вдарив зарослим кулаком об стулку дверей. Від удару пішла в наш дім луна і вмерла там без відповіді.

— Ти є там чи нма! — закричав Гевал, у дивний спосіб пропускаючи голосні. — Вдчини, я тбі кжу, разгвр є…

Мирно світилося вікно, за яким ховалася господиня, натомість вікно, в яке зирила баба, було темне. Спокійно спалахувала дідова цигарка.

— Чуш, Таньк! — сказав ще голосніше Переходовець. — Я вже пдав з’яву. Чуш?

Луна вмерла в наших сінях, певне, не дійшовши до мирно освітленої нашої кімнати, — там непорушно сиділа, як я уявляв, моя господиня, втупившись незмигним поглядом у котрийсь із кутків.

— Вдчини, зраза! — вже загорлав Переходовець. — Вдчини, бо дврі пб’ю!

Він почав щосили гатити кулаком об двері в надії, що луна од того грюкання таки дійде до освітленої кімнати. Але луна туди, здається, не дійшла; отож Гевал схопився обома руками за дверну ручку і почав торгати її. Ручка хряпнула й вилетіла зі свого гнізда, а Переходовець, побалансувавши на ґанкові на одній нозі, мало не вскочив у помийне відро. Але ще мав досить управності, бо, повигинавшись в один чи другий бік, все-таки зумів утриматися і став здивовано роздивлятися ручку, яка так несподівано опинилась у його п’ятірні.

— Не пска, зрза! — сказав і раптом сів на ґанку, впершись спиною об наші двері. Витяг з кишені пляшку, здер блискучу накривку і приклав горлечко до вуст. Голосно забулькало, аж дід у своєму дворику ковтнув слину — підкотилася йому під горло спазма. Переступив з ноги на ногу,

але залишився на місці, виплюнув тільки на город непогашений недопалок.

Гевал опустив руку з пляшкою і перепочивав; голова його впиралася підборіддям у груди; здавалося, він плакав, бо вряди-годи шморгав носом, наче мав нежить. Мене ж настільки здивувала його несподівана упокореність, що я готовий був зістрибнути зі свого спостережного пункту, щоб роздивитися, що ж він насправді робить. Тим часом Переходовець знову приклав пляшку до рота, і в горлі в нього забулькало.

— Зрзи! — сказав він. — Всі вни зрзи!

Схопився раптом на ноги і з маху брязкнув пляшкою об двері.

— Танько! — закричав пронизливо і вже не ковтаючи голосних. — Одчини краще, бо я тобі хату рознесу!

Він заздалегідь знав відповідь, бо не дуже чекав, а схопив дошку, якою колись господиня загатила калюжу під порогом, і почав щосили гамселити у двері. Дошка зрештою хряснула; Гевал, одкинувши її, засопів, як міх.

Його дії були трохи дивні, як на мене: він щосили прагнув пробитись у двері і начебто забув, що існує заслона куди крихкіша — те саме мирно освітлене вікно. Хтозна, який глузд керував тоді цим невдачливим войовником, а може, люди, вживши свого бридкого алкоголічного пійла, втрачають глузд? Зрештою в Гевала могли бути й свої резони: він, можливо, конче хотів, щоб господиня таки відчинила йому і впустила в хату з доброї волі, адже в своїй програмі, висказаній ще того разу, він проголосив, що збирається не нападати на господиню, а тільки хоче з нею побалакати. Я, мабуть, надто пильно і надто іронічно дивився на Гевала, бо він ніби почув мої резони, справді покинув штурмувати двері й вихилясом рушив до вікна. Тут його міг побачити й дід, а що той, хоч і

смалив цигарку, був нерушний, немов пам’ятник, Гевал його знову не запримітив. Натомість підійшов і делікатно постукав зігнутим пальцем, проячавши, як той вовк із казки про семеро козенят:

— Ну, відчини, Таню! Я пбалакать пршов. Ну, не бійсь, дрна, я тбе пльцем не зчплю. Що ми не люди, чи що? Ну, скжеш мні піти, піду, але не змкай перед мною змки. В сказ вни мне вводять, змки. Чуш, Таню!

Рівно світилося вікно, глуха тиша панувала навколо, незрушно стовбичив дід.

— Чуш, стрий, — повернувся до діда Гевал. — Вна є там чи нма? По-мойму, я до неї кльтурно гврив…

— А де ж їй дітися? — сказав дід, випускаючи дим. — Є…

— Чго ж вна не вдчняє мні?

— Бо ти п’яний, чоловіче. Хіба не бачиш, який ти п’яний. На ногах ледве держишся.

— Я пний? — здивовано перепитав Гевал, а дід коротко хихикнув. — По-мойму, я саме враз. — Він підступив ближче до діда. — От ти, що нада члвік, правильно я кажу?

— Чого ж неправильно? — відізвався дід.

— Ну то скжи. Коли члвік хоче погврить, треба пред ним дврі зчнять? Ми з нею тут теє-то… — Він покрутив пальцем. — Каже: розвдись з жінкою, прйму. А я що, пжалста. Правильно я кажу?

— Та, звісно, правильно, — відказав дід.

— Ну, то я й те, рзвівся. Прходжу, а вна в хту не пуска. Ну, то що їй зрбить за це?

— Ти, чоловіче, краще під вікнами не ходи, — мовив розважливо дід. — Коли не пускає, значиться, причина є.

— Прчина?

— Еге ж, причина, — сказав дід. — І та причина, що твоя жінка тут у неї була. От, певне, й договорилися, щоб тебе не пускать…

— Не може бути! — аж протверезився Гевал. — Інтересно… Я їй за це, зрзі, шкуру спщу. От побчиш, стрий, спщу і на снці пвішу сшиться… Та й ця, хай скаже: так і так, мляв, общала не пскать. От я зараз пду їй вкна бить!

— Облиш ти, чоловіче, — притримав старий, схопивши Гевала за теніску. — Будеш вікна бить, я змушений буду в міліцію подзвонити, сусіда все-таки. Іди краще проспись, а потім тверезий і прийдеш.

Гевал дивився на старого, похитуючись.

— Еге ж, вікна бить не треба, — знову розважливо сказав він, — рзумна твоя глва, правильно я кажу? Ходім, стрий, того, по сто грам. — Він плеснув себе по одутлій кишені.

Дід озирнувся на всі боки; баба ще й досі видивлялась у темну свою шибку, дивуючись, де це пропав об’єкт її спостереження.

— По сто грам — це можна, — повільно сказав дід. — Тільки ходім туди, за куща!

Він узяв, як кавалер даму, Гевала під руку.

Життя повне несподіванок. Незважаючи на зовнішню неотесаність, дід мав нелихе серце. Досить згадати, як оборонив він недавно мене від новочасних вандалів, котрі жбурляли в мене каміння; хоч ніколи не казав він мені компліментів, але все-таки не приховував риб’ячих голівок собаці, а віддавав їх таки мені, зовсім сторонній для нього істоті; зараз він теж досить вчасно втрутився в облогу, і коли б не він, наші вікна, напевне, таки б розлетілись у друзки; його мужності треба віддати належне ще й тому, що дістав він од баби досить суворе застереження не втручатись у цю історію. Зараз вони п’ють останню Гевалову пляшку, і це теж на добре: що було б з Гевалом, коли б вицмулив він ту пляшку сам? Тоді напевне подерся б знімати з хати димар або ж спробував би залізти через той димар у хату, а це навряд чи закінчилося б для нього щасливо.

Оскільки Гевал тепер не вживав жодної голосної і його мова стала якимсь мимренням, відтворити її фонетично немає ніякої спромоги, а вкладати в Гевалові вуста під цю хвилю мову розбірливу було б фальшем, тож значно раціональніше буде переказати самий тільки зміст того, що міг іще витворити Переходовцевий мозок. Кожне своє речення Гевал рефренував типовим для п’яних перепитом: "Правильно я кажу?", наче шукав постійного підтвердження своєї інтелектуальної спроможності, а дід негайно те підтверджував, щоб зайвий раз не спінювати запаморочений Геваловий мозок. Од себе дід тільки й повторював, що розумну пораду піти виспатися, але порада ця до Гевалової голови так і не дійшла: він був достобіса настирливий.

Так от з усього того патякання, мимовільною жертвою якого став дід, можна було вибрати тільки те, що Гевал страшенно ображений і вражений; про мою господиню він думав якнайкраще і хотів для неї все зробити; задля неї він і з жінкою розводиться, хоч можна було того й не робити; він навіть про рідну дитину забув, а в нього така донечка, що просто цмок! (При цьому Гевал поцілував свої досить брудні пальці.) А вона, тобто господиня моя, виявилася свиня свинею (при цьому він розказав дідові всім відомого анекдота, як один п’яний ніс посвячене порося, і вони з того анекдота разом сміялися); він од неї, тобто

господині, нічого не хоче, а що він скотина якась? — дід недоречно при цьому притакнув, але зумів угомонити Переходовця, оскільки той миттю спінився; йому хочеться тільки поговорити з нею душа в душу, а вона примушує його, як собаку, тинятися попід вікнами. ("Собака навряд чи гатив би так у двері, — подумав я при цьому, — і не впивався б!") Він нікуди звідси не піде, звичайно, вікон не битиме, бо за це по голівці не погладять, — дід молодець, що вчасно його спинив, — при цьому вони цокнулися (дід пив зі склянки, яку мав чи в кишені, чи непомітно встиг прихопити з літнього столу, а Гевал присьорбував із пляшки). Одне слово, Гевал збирався просидіти під нашими дверима, аж доки господиня не вийде, бо піти звідси просто так, не побалакавши, йому не дозволяє сумління. Все це патякання, звісно, крихти хліба не варте, але добре вже те, що дід зумів втишити войовничий Геваловий настрій; Переходовець все-таки дістав сподіване, тобто змогу виговоритися, а що тут було підмінено співрозмовників, здається, особливої ролі не грало.

Треба сказати, що я не сидів у цей час на гілці дуба, звідки, річ зрозуміла, навряд чи зміг би розібрати Гевалове патякання; на той час я пробравсь у кущі і сів неподалік од трапезників — зазначу, що бенкет той був досить скромний: пили вони не закусуючи, і про те, між іншим, жалів сам Гевал, однак дід і не ворухнувся, щоб піти й роздобути якусь закуску. Дивно, що баба в цей час не подавала ознак життя, вікна були темні, а що вона не спала, це і дурний зрозумів би. Очевидно, стара не хотіла втратити вигідного спостережного пункту, з якого добре проглядався наш ґанок, сподіваючись, що колись-таки Гевал знову почне гатити дошкою в двері. Тож терпляче чатувала в темряві, прикипівши до шибки, доки до неї дійшло, що навколо стоїть надто підозріла тиша (я реконструюю її психічний стан, і коли в моєму баченні апріорі є якісь неточності, наперед прошу вибачення); тож вона цілком по-жіночому зв’язала явище підозрілої тиші, якщо можна так висловитися, з фактом відсутності діда, і це одразу ж вивело її із заціпеніння; покинувши хату, вона обережно, озираючись на всі боки, пройшлася по дворі.

— Василю-у! — покликала неголосно, а що дід не обізвався, то вона вдруге гарикнула так, що підточені червою яблука посипалися з дерев. — Василю!

— Ну, чого галасуєш? — обізвався статечно дід, водночас роблячи Гевалові знаки, щоб мовчав. Гевал ошкірився й тихо засміявся.

— Що, пішов той ухажор? — спитала баба, коли дід, ступаючи підкреслено струнко, наблизився.

— Та от не видно, — сказав він, роблено позіхаючи. — Ходім уже спати, чи що?

— Чим це од тебе тхне? — насторожилася баба.

— Тьху на твою голову, — розсердився дід. — Куривом тхне, чи заклало тобі?

— Кадиш цю заразу день і ніч! Здоров’я б своє пошанував.

— Ти не кадиш, а от зігнуло тобі спину, а я каджу — і поки що, як огірочок! — сказав не без гордості дід і, пропустивши перед собою бабу, грюкнув дверима, засвідчивши цим завершення своєї з бабою участі у цій виставі.

Гевал перекинув пляшку, і в його горлі забулькали рештки хмільного пійла.

— Ну й кат з ним! — сказав виразно і звісив на груди голову, мабуть, тяжко задумавшись чи подрімуючи.

Але він не спав. За хвилину знову звів голову, і я почув слова, які здалися мені несподіваними. Дивно було й те, що проказав він їх хоч і уповільнено, але не пропустивши жодної голосної:

— Дурний ти, Володько, дурний. Дурний і нещасливий! Не в’язалося в тебе життя, і ти вирішив стати зовсім іншою людиною. Так урочисто поклявся і вже начебто сам повірив, що міняєшся. Аж тут ця зустріч! Таке щось, що й не скажеш! Ніколи не був ти такий щасливий. А чим усе закінчилося? Оцією безглуздою і дурною п’янкою і ще безглуздішою облогою. Дурний ти, Володько, дурний!

Він говорив ці слова з відчайною гіркотою, і я аж з кущів висунувся од надмірної цікавості: це що — каяття Магдалини?

— А, це ти, зараза! — ревнув раптом Гевал, дивом мене помітивши, і метнувся з такою прудкістю, що я кавкнув вражено і ледве встиг відскочити. Тоді Гевал, не задумуючись, цибнув просто на мене, як воротар на м’яч, і таки хапнув мене за хвоста. Я закричав.

— Ось хто головний винуватець моїх нещасть! — люто процідив крізь зуби Гевал, обертаючи мене з шаленою швидкістю. Я вивернувся наскільки міг і цапнув лапою з метою скарифікувати йому фізіономію — у той пам’ятний вечір це мені з успіхом вдалося. Тепер закричав Гевал, я відчув, що мого хвоста відпущено і я лечу в безвість. Розпрямив у польоті тіло і вже ладен був мчати до зірок, але впав на пухку грядку і з таким спритом майнув на найближчий клен, що мене не догнала б і ракета.

— Я тбі мзок впщу з чрепа! — бубонів тим часом Переходовець, витираючи скарифіковане мною обличчя.

Але він не дуже своїми ранами переймався, бо знову сів на землю і обперся спиною об паркан. Я ж не наважувався злазити долі, бо вже не сподівався на Гевалову оспалість, окрім того, в хату мені ходу все одно

не було — забарикадовано її наглухо. Там не світилось уже й вікно, і взагалі весь дім наш поринув у темряву; мені навіть здалося, що я почув із сусідської кватирки могутнє дідове хропіння, і до мого тонкого нюху дійшов бридкий дух алкогольного перегару, хоч так міг пахнути й Переходовець, котрий сидів неподалець од мене, скулений і жалюгідний.

У цей момент і з’явилася Подруга. Вона одразу побачила зіщуленого під парканом Переходовця (світив у той вечір місяць і видно було як удень) і, анітрохи не здивувавшись, підійшла до нього, як я зауважив, без найменшого остраху.

— Чого це ти сидиш, Володю? — м’яко спитала вона.

— Бо дурний, — смутно відказав Переходовець. — Сиджу й дивуюся сам на себе.

Говорив тверезим тоном і не проковтнув при тому жодної голосної.

— І довго так збираєшся сидіти?

— А куди мені йти? — спитав так само смутно Переходовець. — Жінку я свою покинув; думав, тут знайду собі дім, а бач, що вийшло?.. Не пустила вона мене.

— Не пустила, бо ти п’яний, — м’яко й прихильно сказала Подруга.

— Це я вже потім напився, — відповів Переходовець. — Прийшов до неї як людина, на крилах летів…

— Ішов би ти додому, Володю. — Подруга торкнула його за плече. — Проспався б, а тоді все й вияснилося б…

— Не піду! — уперто буркнув Гевал і аж головою махнув. — Буду її тут чекать. Не каменюка ж вона!

— Не каменюка, а тебе не хоче. Хіба ти цього не збагнув? Окрім того, й повівся ти не так, як треба.

— Таки не так! — хитнув головою Переходовець. — Повівся як останній дурень. Але не можу я піти звідси, не поговоривши…

— Ой, у тебе і кров на лиці! — зойкнула Подруга. — Де це ти так, Володю?

— Чортів кіт! Це все через нього так вийшло!

— Лишенько ти моє! — зітхнула Подруга й узяла Гевала під пахви. — Ану, вставай!

— Нема мені куди йти, — сумно сказав Гевал.

— Та десь уже дінешся. Вставай, я тобі кажу!

Гевал устав. Стояв, похилившись і звісивши на груди голову, ледь-ледь похитувався.

— Ну от я і встав. А далі що?

— Вернутися тобі додому тра, — сказала Подруга. — До жінки своєї і дитини. Чи та дитина не твоя кров?

— Моя, — сказав Переходовець. — Але нема мені туди повороту.

— Чому нема, Володю? У тебе така жінка — очі за тобою виплакала. Куди схочеш — за тобою піде.

— Нема повороту, — сказав Гевал. — А через те нема, що недобрий я з нею був.

— Берися мені за шию! — наказала Подруга.

Він поклав руку їй на плечі, а вона обхопила його за спину.

— Тримаєшся?

— Та тримаюсь.

— То пішли.

— Куди пішли? — сумно спитав Гевал. — Куди ти мене ведеш?

— Як куди? Поки що до себе веду, дурня такого. Проспишся, а тоді, може, за розум візьмешся.

Я мало не впав од здивування. Щось відчувалося тут таке, чого я не міг укласти до голови. Не міг зрозуміти цієї несподіваної Подружчиної ніжності й турботливості щодо Гевала, хіба б вона хотіла відвести його від нашого дому. Що ж, у цьому теж може бути резон, воєнна, так би мовити, хитрість, але я все-таки був спантеличений і досить нетямкувато стежив за двома постатями, що повільно пересувалися по блискучій од місячного світла дорозі. Подружчина була маленька, вислозада, із дрібними ноженятами, на її схиленій шиї лежала важенна Гевалова рука, а Переходовцева — велика й незграбна, що ледве трималася на ногах. Вони хиталися на тій залитій світлом дорозі досить довго; очевидно, то був для Подруги і її супутника немалий труд; я завмер на кленовій гілці, очі мої палали, а в грудях незвідь-чому прокинувся незрозумілий і дивний жаль.

15

Гевала таки було відведено од нашого дому — Подрузі це вдалося. Відтоді він зник із мого життя, і що з ним сталося, я, певне, ніколи не довідаюся. Здивувало мене в цій ситуації інше: з того дня почалося розхолодження в стосунках між моєю господинею і Подругою. Вона ще зрідка навідувалася до нас, але щось там у них поламалося, і незабаром зникла з мого виднокола й сама Подруга. В цьому є якийсь парадокс, і я не все тут добираю. Чи господиня моя образилася на Подругу, чи Подруга — на господиню, збагнути я не міг. Випадало, що я мав би думати про Подругу краще, ніж звик, а того мені аж ніяк не хотілося. Через це я вчинив найзручніше: вилучив Гевала й Подругу зі своєї свідомості і вирішив навіки їх забути: не маю надто гострої потреби розбиратися в тонкощах людського співіснування; досить того, що мені вдалося відшити від господині Гевала, а відтак зберегти недоторкано основні засади власного існування, про що мені, зрештою, і йшлося. Можливо, Гевал повернувся до своєї жінки, покаявся і в нього виросли за плечима ангельські крила; можливо, пригрівся в Подруги, а може, блукає десь по широкому лиці нашої матінки землі, шукаючи того чи ту, хто б йому ті ангельські крила зміг би до плечей пришити. В містичні хвилини мені верзеться й таке: може, я недаремно називав Гевала Переходовцем, а що, коли він справді перетворився на якусь тваринку? Я навіть питав себе: той здичавілий Васько, хто він і звідки? Але це вже були надто химерні думки, і я прошу за них вибачення. Зрештою, думати про те — не моя турбота.

Після того в нашому домі настав мир, тиша і злагода. Невдовзі господиня завела собі нову подругу, яку можна б назвати: Подруга-2; ця істота була зовсім іншого складу, ніж Подруга-1. Вона вдягалася ошатніше і ніколи не приміряла речей моєї господині, хіба що роздивлялася їх із серйозною шанобливістю; носила вона окуляри і стуляла губи зовсім так, як господиня: трохи суворо, а трохи й сумно. Моя володарка вечорами стала менше виходити з дому, натомість придбала телевізора, і вони з Подругою-2 інколи просиджували навпроти тієї коробки годинами. Я пробував і собі їх наслідувати, але через кілька хвилин засинав, а коли прокидався, дві мої близнючки, як подумки почав їх називати, все ще безмовно вдивлялись у коробку.

Цікаво відзначити одну річ — спання на книжках і спання на телевізорі (чи біля нього) дає зовсім неоднаковий ефект. В той час коли спання на книгах приводить до високих, сомнамбулічного походження наслідків, спання біля телевізора (чи на ньому) не дає нічогісінько. Саме тому я не схвалюю цей модерний засіб інформації, хоч мене навряд чи можна назвати консервативним. Більше того, за ці півроку, що минули від часу купівлі телевізора, я інтелектуально зголоднів, бо господиня моя начебто забулася про книжки на полицях. Сам я їх дістати не можу, тож коли вона чи Подруга-2 таке дійство чинять, я страшенно радію і поглинаю ту книгу за один сомнамбулічний сеанс. Це єдина незручність мого новочасного існування, в усьому іншому життя в мене складається якнайкраще.

Коли б я не був простим фіксатором подій, а мав би вищі творчі замисли, я б обов’язково приточив цій історії happi-end, тобто вигадав би, що той патлатий, огрядний молодик із люлькою в зубах, якому я ще маю переказати цю історію після відбуття весняних пристрастей, нарешті помітив мою господиню, вразився її високими духовними якостями і впав перед нею на коліна, проголосивши високопатетичний монолог про любов і світ. На жаль, мій літературний компаньйон виявився жонатий: сьогодні, в сонячний весняний день, коли світло спадало на землю яскравим потоком, а сонце аж тріпотіло, як синиця, що співає на все горло, так от, у цей день я побачив того гриваня з дивним придаточком: обіч нього, тримаючись за руку, ступало в червоних гумових чобітках таке крихітне й гарнесеньке дівча, що мало б воно крильця, я прийняв би його за янголятко. Це недвозначно засвідчило, що мій люльконосець уже тримає біля себе особу жіночої статі і та особа, мабуть, теж із таких, що годяться у справжні подруги моїй господині (я маю на увазі Подругу-2 і аж ніяк не Подругу-1). Це відкриття трохи розчарувало мене, бо я все-таки таємно сподівався, навіявши гриваневі цю історію, привернути його увагу перш за все до господині і в такий спосіб допомогти і їй, а насамперед собі (йдеться, знову ж таки, про згадану тут не раз "Історію котів"), однак життя, на жаль, не завжди складається так, як того ми хочемо…

У моїй голові, щоправда, виснувалися думки, що й тут я посилив би сказати рішуче слово, тобто активно вплинув би на господиню й того люльконосця: наприклад, міг би зруйнувати родину люльконосця і привабити його до господині, розігравши тим самим майже ту ж таки історію, яка щойно відбулася, тільки помінявши в ній частину дійових осіб. Але після того, що сталося, я дійшов твердого переконання: пристрасті тільки тоді приємні, коли їх спостерігати, а не брати у них участь безпосередньо. Окрім того, я не маю стільки злостивості, щоб, зіштовхнувши у змаганні якісь там особистості, ще й тішитися з їхніх страждань. Третє, що спинило мій активний чин: хтозна, як воно складеться, і чи не зроблю я тим собі чогось гіршого? Отож я вчасно згадав мудрий вислів: "Роби, як тобі ліпше!" — а ліпше мені дивитися на світ через шибку, сито примружуючи очі, ніж дертись у ту шибку до кімнати знадвору, сподіваючись ще, окрім того, добрячого собі штурхана.

Розумно вирішив, що спокій усе-таки ліпший неспокою, а коли так, то нема чого зайвий раз себе турбувати. Укріпила мене в тому рішенні ще одна подія: якось я уздрів біля нашого дому істоту, що увіч скидалася на Леоніду. Моя господиня була тоді в школі, а я вийшов на нетривалу прогулянку. Істота, яка нагадала мені нещасну Переходовцеву жінку, потинялася трохи біля нашого дому, позираючи на нього не без печалі, але у хвіртку зайти не зважилася, зрештою, їй набридло робити вигляд, що гуляє біля річки, — та й погода тоді була непідходяща, — отож вона забралася геть, вряди-годи зупиняючись і позираючи в наш бік. Потому зникла, і цю загадку мені також не судилося розгадати…

Я думаю про все це, лежачи на колінах у своєї господині. Цілий день сьогодні був незвично збуджений; ходив, п’яніючи од голосного синичого дзенькоту; небо наді мною було дивовижно голубе, аж мені почало здаватися, що я сам уже не чорний, а також голубий; удень я не міг заснути — стрибали мені в очах голубі іскри; я прослухав десятки мелодій, що їх продзвонили, спадаючи зі стріх, краплі, — і це все наладнало мою душу на високий, навіть трохи патетичний лад. З таким

настроєм я повернувся додому, вже коли господиня прийшла з роботи. Вона, на противагу мені, була сьогодні задумана й пригнічена, а біля вуст у неї залягла знайома мені сумна складка. У цей вечір вона мене добряче нагодувала, а що я цілий день тинявся між калюж, це не обтяжило мого шлунка. Господиня сьогодні не вмикала навіть телевізора, а довго стояла на ґанкові, наче вслухалась у свіжий, із легким, бадьорим морозцем вечір. Я теж стояв біля неї, той вечір вливав у мене могутні, запаморочливі хвилі, і коли б не чекав я приходу Мурки, безсумнівно покинув би господиню й рушив назустріч сутінкам і цьому бентежному подихуві, не сприймати якого — значить утратити віру в життя. Господиня моя відчувала, певне, те саме, вона закинула голову, і я помітив на щоках у неї лискучі струмені, в яких заламували свої променята зорі.

Подруга-2 сьогодні не прийшла, тож господиня сіла в мій фотель і почала мене пестити, а на мою голову скотилося кілька сльозин. Я був сьогодні великодушний і терплячий; хай буде так, думав я: весна і hinc illae lacrimae[29], зате в домі нашому мир.

Кватирку було відчинено, з двору через неї проникав свіжий і запаморочливий дух. Я напружився, упиваючись ним, а водночас піддававсь і теплій ласці господині — кожен може зрозуміти, що в цей мент я таки чекав пісні, котра от-от спалахне за моїм вікном. Тоді я зможу піддатися великому афектові, що ним напоює нас, земних істот, матінка наша Натура; маю віддати весні належне, а вона, сподіваюся, мене за це одухотворить.

Господиня моя тим часом все ще плакала, і я подумав, що, може, в неї ті ж таки емоційні комплекси…

Ні, я не встиг додумати цієї думки. За вікном пролунала палка, як вогонь, пісня. Я стрепенувся і, хоч руки господині зробили несміливу спробу мене затримати, рвонувся до кватирки. Весна кликала мене, і я помчав їй назустріч.

1978 р.

15 — Тобто там, де вирощували виноград.

16 — Шуршових — напівземлянок.

17 — Розумному доводиться інколи мовчати (лат.).

18 — Нічому не треба дивуватися (лат.).

19 — З першого погляду (лат.).

20 — Девот — святоша (лат.).

21 — Тернистим шляхом до зірок (лат.).

22 — Становище зобов’язує (франц.).

23 — Нюхова ділянка слизової оболонки носа (лат.).

24 — Смаковий отвір (лат.).

25 — Тримайся того, що добре (лат.).

26 — Кожен не може робити все (лат.).

27 — Без особливих труднощів (лат.).

28 — Тобто без щита, ощепу, арканів і вірьовок.

29 — Звідси ці сльози (лат.).